

РУДОЛФ ЩАЙНЕР
РУДОЛФ ЩАЙНЕР

СБОРНИК
ОТ РАЗЛИЧНИ ЛЕКЦИИ

НЕРЕДАКТИРАН ТЕКСТ

изготвил: ПЕТЪР ИВАНОВ РАЙЧЕВ - препис от ръкопис

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

СТР.

Ясновидската дарба на Сведенборг. / от GA-253/	
1. ПЪРВА ЛЕКЦИЯ Дорнах, 10. 9. 1915 г.....	3
2. ВТОРА ЛЕКЦИЯ Дорнах, 11. 9. 1915 г.....	12
3. Библията на Мъдростта от GA-68 Хамбург, 15. 12. 1908 г.....	18
4. Душите на народите в светлината на Духовната наука.....	33
5. Из лекции на Рудолф Щайнер.....	57
6. Из лекции на Рудолф Щайнер.....	60

ЯСНОВИДСКАТА ДАРБА НА СВЕДЕНБОРГ

ПЪРВА ЛЕКЦИЯ

Дорнах, 10. 09. 1915 г.

Днес бих искал да говоря върху трудностите за проникването в духовните светове. За изходна точка на тази тема ще си послужи с един пример. Всички Вие сте чували за ясновидеца Сведенборг. Аз самият често съм обръщал внимание върху Сведенборг и съм подчертала, че такава личност, каквато е бил Сведенборг, не може да бъде пренебрегната, подценена. От друга страна, обаче, когато човек иска да вникне в същността на пътищата за духовните светове, той може да вникне именно в примера с един такъв ясновидец, как поради това, че някой не прониква през света на измамата, на илюзията, той може да стане жертва на всевъзможни илюзии - въпреки че в известно отношение духовният свят е отворен за него, въпреки че се намира в духовния свят.

Сведенборг е бил един ясновидец, който не се е отдал току така лекомислено на ясновидската способност. Той е бил дълбок, знаменит учен, един от най-великите учени на неговото време. В своята ученост той е обръщал всичко, което тогавашната наука можеше да даде на човека. И едно голяма доказателство за основната ученост на Сведенборг и за неговия стремеж към познание е това, че за неговите чисто научни трудове, които още не са издадени, е била образувана цяла комисия от учени, за да ги издаде. Следователно в лицето на Сведенборг имаме работа с една личност, която преди постигането на своята ясновидска дарба, преди да му се открие пътя за духовния свят е била толкова напреднала, че цялото негово знание, или по-добре казано на цялото негово знание, а само част от него е било написано в голям брой ръкописи, които днес не могат да бъдат издадени от един учен само, но за които е необходима цяла комисия от учени. А тези научни трудове нямат нищо общо с ясновидството. Може да кажем, че едва когато Сведенборг е бил на върха на световната наука, в него се събужда ясновидското сетиво, откриват му се духовните светове. Така той представлява за нас пример на един човек, който не се е издигнал до ясновиждането от обикновения вулгарен живот, а е сторил това на основата на сериозната и добросъвестна научност.

Но когато от друга страна обгърнем с поглед цялата природа на ясновидеца Сведенборг, намираме, как ясновидецът може да спре на определена степен, която не го довежда още до крайните познания. А именно при такава една изпъкваща в науката и ясновиждането личност ние имаме един добър пример, колко дълбоко добросъвестно трябва да се постъпва, когато се касае да черпим това или онова от духовните Светове. Трябва многократно да се подчертае, че в лицето на Сведенборг имаме работа с една необикновено добросъвестна личност, а от друга страна имаме работа с

едно развитие на ясновидство след като тази личност не само е обгърнала целокупната наука на своето време, но е обогатил също науката с множество научни открития. Той е бил първоразряден научен откривател, преди да стане ясновидец. Както знаете, Сведенборг разказва като резултат на своето ясновидство най-различни неща. Особено интересно е, че когато се е издигнал с душата си в духовните светове, той се е чувствувал винаги заобиколен не само от своята собствена аура, но е чувствувал тази своя аура изпълнена с духовни същества. Това е нещо особено характерно и от голямо значение. Следователно, когато у Сведенборг се е събуждало ясновидството, той е чувствувал, че душата му се разширява като аура. И като че от самите негови органи са възлизали духовни, елементарни същества, които, както той е виждал, са се съветвали помежду си и с него самия.

Така от самото начало Сведенборг е бил съветван от духовния същества, които се намират във всеки човек, които сега се явяват пред Сведенборг при неговото ясновиждане. Към тези същества, които така да се каже принадлежат на твърдата част, на вътрешната част на всяко човешко същество, са се прибавили други същества, които той е познавал, познавал е често пъти след като се е съветвал с излизашите от самия него елементарни същества. Така той е познавал и други същества, които един вид са допитали до него, използвал ги е като същества на останалия свят, също и като същества принадлежащи на другите планети.

И така, веднъж, когато се е съветвал със своите собствени елементарни същества, той се запознава с определени същества от неговата околност, които са проявявали една непозната до тогава нему особеност. До тогава той беше свикнал да разбира не само езика, който излизашите от самия него елементарни същества говореха, но беше свикнал да разбира до определена степен и другите същества, които идваха при него от Венера, Меркурий, Слънцето и т.н. Той беше свикнал да вярва, че духовете говорят един общ език, който се разбира. Това е езикът на идеята, езикът на вътрешната същност на оживотворените идеи. За тези оживотворени идеи аз Ви разказах в предишните лекции. Този език беше свикнал да разбира Сведенборг.

На този език се основава също и нашата Евритмия. Когато човек говори на своя език, върху органите, които съставляват неговия ларинкс /гръкляна/ и свързаните с него други органи, е концентрирано онова, което съществува като система от сили, за да прозвучи говорът. Тогава целият човек е един вид освободен от участието му в говора. С това вътрешното чувство, съпровождащо говора става несъзнателно, подсъзнателно, и се превръща в нещо напълно земно; чрез Евритмията човекът отново трябва да стане съучастник в говора. Но за този по-дълбок смисъл на Евритмията

ще говорим друг път. Сега искам само да покажа, как Сведенборг се е чувствувал в състояние да разбира езика на духовните същества.....до определена степен. Но в даден момент при него идват определени духове, които говорят чрез различни жестове, чрез движения на своите членове, които въобще говорят духовете - или чрез движения на тяхната форма. Както казахме, Сведенборг беше свикнал да разбира този език на духовете изразен в жестове. Обаче веднъж при него идват духове, при които той добре вижда, че правят определени движения, но не можеше да ги разбира, за неговата душа тези движения не предаваха никакъв смисъл. Това беше за него изненадващо явление. Работата беше така, както ако бихме се намирали пред даден човек, у когото бихме виждали, че той движи своите устни, и говори, но ние не чуваме нищо. От това Сведенборг си извлича първо една важна поука. Той си извлича тази поука, след като познава, че тези същества, които той не разбира, са определени жители на Марс. След като познава, че действително има жители на Марс, които могат така да говорят, че не могат да бъдат разбрани от човека, които все пак е свикнал иначе да разбира езика на духовните същества /както казах, тук аз говоря за преживяването на Сведенборг/, Сведенборг сериозно се замисля. И понеже той не искаше да изтълкува тези неща произволно, а да ги изучи, постепенно му става ясно, защо не можеше да разбира тези Марсови същества, тези Марсови души. Той не можеше да ги разбира поради това, че те принадлежаха на една категория мирови същества, които бяха постигнали способността, да скриват всички свои чувства и своите волеви импулси, да не издават в думите нищо от онова, което са чувствували; те можеха да скриват целия си чувствен живот, да го задържат в себе си. От това Сведенборг познава, че когато човек разбира даден език, той не вижда само жестовете и не чува само думите, но че нещо се излива из чувствения живот, из съдържанието на чувствата. Той разбира, че всъщност разбирането на един език почива на вливането на чувственото съдържание и че следователно, при взаимното разбиране на съществата чрез говора се предава един скрит образ, една скрита сила. Той познава, че тези Марсови жители бяха постигнали способността да скриват своите чувства и поради това да не издават смисъла на своя говор, въпреки че говорят.

Непосредствено след това Сведенборг има друга една опитност, той има едно друго преживяване, което за него се превръща в познание. Той се Издига именно до познанието, че въпреки всичко съществата от йерархията на Ангелите разбират тези Марсови същества. Той самият и излизащите от неговото тяло духове не ги разбират, но съществата от категорията на Ангелите ги разбират, това забелязва той. Това беше за него една извънредно важна опитност. Защото сега му става ясно, че неговата ясно-

видска способност е ограничена по отношение възприемането на духовния свят, че той не може да разбере някои неща, които съществата от йерархията на Ангелите могат да разбират.

Това разказва Сведенборг и то трябва правилно да се разбере, защото може да ни доведе действително да проникнем в някои тайни на духовните светове. А сега, за да разберем връзката, нека си припомним нещо, което вече съм обяснявал. Аз Ви описах, как започва духовното ясновидство, правилното ясновидство, как при това правилно ясновидство трябва да настъпи у ясновидеца едно съвсем друго отношение към света. Аз казах: когато на физическия свят стоим срещу съществата и предметите, нещата са вън от нас, за нашето познание те са навън. Ние стоим срещу нещата и в нашето възприемане взимаме един вид нещо от предметите вътре в нас. Нашият аз знае за нещата, той застава пред нещата. А това е основното преживяване на всяко познание и възприемане на физическото поле, че аз си образувам представи за нещата на физическото поле, познавам ги.

Казах, че това основно преживяване се изменя веднага щом човек се издигне в духовните светове. Там настъпва съвсем друго отношение: там човек сам става обект. Както нещата стоят спрямо аза на физическия свят, така сега самият аз стои спрямо съществата на висшите светове: човек не възприема вече, но изпитва, че самият той е възприеман. Духовните същества на висшите йерархии го гледат. И това става изживяване: аз съм възприеман, гледат ме Архангелите и т.н.

Това е едно пълно обръщане в цялото отношение към света. И тогава човек постига съзнанието: ти си разширил своето същество върху сферата на йерархиите, йерархиите действуват в тебе и те гледат, както ти си гледал предметите в физическия свят. без това основно изживяване всяко отношение към духовния свят е изопачено, неправилно, както без основното изживяване: аз си представям нещата....всяко отношение към физическия свят би било изопачено. "Аз съм гледач, аз съм виждан" е в последна сметка правилното отношение за духовния свят.

Но на прага, при навлизането в духовния свят, има така да се каже една област, едно течение, където човек запазва цялата конфигурация, цялата особеност по отношението, което имаме във физическия свят. Човек не се освобождава тук от "аз гледам", той не може да се издигне до "аз съм гледач", по силата на вкоренения в него навик той изисква, щото духовният свят да бъде само едно копие, едно изгънчено копие на физическия свят. И не са малко хората, които са на мнение, че точно както тук вие стоите в тази зала между физическите хора, така можете да влезете и в едно събрание от духове, и че тези духове са също както хората на физическото поле, но от по-тънка материя, така че можем да си проумим ръката през тях.....Понеже човек донася със себе си в духовния свят своя навик

от физическия свят, той живее в тази илюзия, че основното преживяване от физическия свят - аз гледам мировите същества - остава, че не може да се издигне до другото преживяване - аз съм гледан от мировите същества. Именно в тази илюзия беше изпаднал напълно ясновидецът Сведенборг, докато е бил в това прераждане, за което става дума. Той не можа никога да се издигне до изживяването: "аз съм гледан". Четете всичко, което произхожда от Сведенборг като ясновидец, Вие ще видите, че той описва висшите светове действително така, че те не са нищо друго освен тънка пара от физическия свят, но иначе съвсем приличащи на физическия свят. Без съмнение, Сведенборг описва имагинативния свят /светът на образите, астралния свят/ съвсем вярно, но не може да го разбере. Той не може да го разбере, защото по силата на своите навици от физическия свят разсъждава неправилно върху целия духовен свят. И така става, че за него всички същества на духовните светове показват само онова, което могат или искат да облекат във формата на образите които човек донася със себе си от физическия свят. с други думи казано: Сведенборг вижда от духовния свят само толкова, колкото може да бъде облечено в "заразените" от навиците на физическия свят образи. Без съмнение той вижда висши духовни същества, но ги вижда в дреха, която не е тяхна собствена, а дреха с която неговите представи ги забулват. Но когато навлиза в една област, където духовете се стараят именно да скриват своя вътрешен живот, той не може вече да ги разбере. Тогава за него те са загадъчни същества, както тези жители на Марс, които са научили да скриват своя вътрешен живот, да не го издават в своя говор.

Това стои на основата на всичко, което Сведенборг така добросъвестно описва, и което трябва да се знае, за да се разбере, от какво естество е бил вижданият от Сведенборг свят. Следователно касае се за това, щото този, който действително иска да влезе в духовния свят, да се стреми така да отъждестви своето себе с нещата /- това е описано вече в последните части на моята "Теософия", там са дадени в основни линии всички наставления/, да свикне да се освобождава от себе си, когато наблюдава по-висшия свят; касае се той да свикне постепенно да проникне в това, което несъмнено човек не може да добие, но за което той може да добие само една представа....Другото се получава като благодат от духовния свят. Тогава го обзема мисълта: Сега ти си гледан от духовните същества на висшите йерархии, те гледат. Обаче тогава те не само го гледат, но също така, както ако тук бихме имали предмети на физическото поле, а там един човек, който ги възприема, приема го в себе си /символично казано/, приема в себе си представите на физическото поле, така и истинският ясновидец свиква да вижда как съществата на висшите йерархии се намират във от

него и си образуват представи за него. Той свиква да вижда, как само това възприятие, представа, мисъл на съществата на висшите йерархии.

Ако Сведенборг би могъл да стори това, тогава той би могъл да каже: Аз не разбирам тези жители на Марс, но Ангелите ги разбират. Той не можеше да познава с възприятието не самите Ангели, а само със своето познание. Обаче човек трябва да може това: не само да си образува представи, но и да бъде представа за други същества; той трябва не само да мисли, но и да стане мисъл, да стане една мисъл, която съществата от висшите йерархии мислят. Както мисълта се отнася към нас, така трябва да се отнасяме ние към съществата на висшите йерархии. Това Сведенборг не можеше да стори. Ако би могъл това той би казал: Да, докато оставам в себе си, аз не мога да разбера това население на Марс; обаче в момента, когато изляза от себе си и стана обект, мисъл, идея на Ангелите, тогава в моето разширено чрез Ангелите себе аз разбирам жителите на Марс. И тогава в неговото съзнание би настъпило онова разбиране, което Ангелите са имали за тези Марсови жители. Но Сведенборг не можеше да се издигне до там, защото оставаше в своето съзнание и не може да стигне до там "да бъде виждан, гледан", т.е. да бъде така виждан, щото Ангелите да изпитват своето виждане в него, а той да бъде само зрително поле на Ангелите. Тогава, каквото знаят Ангелите, ще го знае и той; защото, тогава той разбира, че висшите духове, духовете на висшите йерархии живеят, тъкат в него. И чрез това той познава висшите йерархии.

Много важно е да запомним: в настоящата епоха човек може да познае само онези светове /така е организиран той/, които са достойни за неговите възприемателни органи. Ако иска да отиде по-нататък със своето познание, той трябва да приеме в себе си съзнанието на стоящите над него духовни същества и това, което духовните същества изживяват, трябва да стане предмет в неговото съзнание. Той трябва да се чувствава в хора на духовните същества. Това е същественото.

Така с примера на една такава знаменита личност, каквато е бил Сведенборг, ние виждаме, че възлизането в духовните светове без постигане на истинско излизане от съзнанието и физическото поле води до илюзии: човек достига в един свят от илюзии. И можете да вземете болшинството от литературата, наситена от ясновидци, и да прочете описанията давани в нея, в повечето случаи ще намерете само такива илюзии. Човек не трябва да се оставя измамен от тези илюзии. Защото да се остави човек измамен от илюзиите на прага на духовния свят е много по-лошо, отколкото да се измами в нещата от физическия свят!

Сега се касае за това, да използваме действително така литературата, която имаме на разположение, че постепенно да свикнем да се приспособим в цялото отношение на човека към духовния свят. Тогава имаме възмож-

ност да постигнем първо чрез това, че имаме такава една литература, и второ чрез това, че тази литература не може да бъде прочетена, без духовно да се напрягаме. Често ми се е внушавало, че книгите трябва да бъдат написани в популярна форма. Аз винаги съм се опълчвал срещу това защото фактът, че моите книги не са популярни е един техен съществен белег: такива трябва да бъдат те. Когато се излее във всевъзможни неясни форми това, което нашата духовнонаучна литература предлага, и след това тези неясни форми се предават на публиката, защото както се казва те са популярни, от една страна се служи за удобство, а от друга страна ще се причини голяма пакост. Защото винаги, когато се яви стремеж да духовно обогатяване по-лесен начин, без усилие на мисълта се ражда нещо вредно. Работата, която извършваме, когато се стремим да разберем нещо по-трудно разбираемо, написано в трудна форма, това е едно вътрешно трениране, упражнение; а то допринася да си изработим правилно отношение към духовния свят. И така една съществена особеност на нашата литература е тази, че тя дава възможност да се постигне това по най-обхватен начин, а именно: че при възприемането на прочетените неща читателят мисли, поставя в действие своите мисли и създава всичко, което му стои на разположение от неговото предишно четене, с това, което съдържат антропософските книги. За да Ви дам един пример, за да Ви покажа, как трябва да се изучават антропософските книги при пълно участие на мисълта.

Има един цикъл лекции, в който се говори за начина, по който действуват Елохимите. Този цикъл бе държан в Мюнхен и в него се разглежда Сътворението на света - според Библията. Тази е темата на цикъла. Цикълът се чете. И мнозина мислят, че като са го прочели и са го схванали по свой начин, с това са направили нещо особено. Обаче не става дума само за това. На първо място важно е към такъв цикъл да се приложи една вътрешна душевна работа. Тогава някой може, например, да си каже: При тези Елохими /на чело на които стои онова същество, което по-късно се превръща в самия Христос/ аз имам работа с една категория същества, които са имали да извършват нещо особено през време на планетарно състояние, наречено Слънчево съществуване. Главният представител на развитието на тези същества ни насочва назад към Слънчевото съществуване. И причината да се счита Христос самият като едно Слънчево Същество, е тази, че тези същества са свързани със Слънчевото съществуване. И човек ще може тогава да мисли много върху това, как Елохимите са сродни със Слънцето, наистина родствени със Слънцето. Целият тон, в който е държана сказката ще издаде че винаги се има предвид това сродство на Елохимите със Слънцето. Тази родственост със Слънцето се чувства в сказките. А сега човек ще си изясни не в дълбочините на съня, а

след основно медитиране, как трябва да си представяме характера на Елохимите. Човек ще се потопи в характера на Елохимите. Когато върши това търпеливо, той ще се почувствува, че след известно време в него възниква из неопределеното една мисъл. Нещо възниква в ума му. За да дам само един пример, ще кажа: хрумва ми мисълта: Ето в Библията се казва, че Яхве, т.е. един от Елохимите, е заповядал на първите хора да не ядат от плодовете на дървото на познанието. И по-късно, когато става изкушението чрез Луцифер и първите хора ядоха от дървото на познанието, човекът е възпрепятствуван да яде от дървото на живота. Странно, Елохимите говорят за дърво, за дървета. Често съм казвал, че езикът на такъв един документ като Библията не трябва да се взема леко. Когато там се говори за едно дърво, това означава нещо, разбира се нещо съществено. Елохимите говорят за дървото. Виждате ли, още Омир казал, че всяко нещо има две имена: едното на езика на боговете, другото на езика на хората. Когато си припомним това, можем да си кажем: Да, може би фактът, че боговете говорят за дърво, е свързан с езика на боговете. Когато вникнем по-нататък в нещата, ще си кажем: но за какво всъщност говорят боговете, когато те говорят за дървото на познанието и дървото на живота? Какво мисли за това? сега ако вземете на помощ цялата наша литература, ще можете да си кажете: това дърво на познанието и това дърво на живота трябва да имат нещо общо с човека. забранява да се яде от дървото на познанието значи в крайна сметка /до този извод ще стигнете/: душата на човека не трябва да се стреми към такава връзка със собственото си тяло, щото да се получи сегашното сетивно схващане на нещата. Тя не трябва да яде така от дървото на познанието, не трябва да се свързва с физическото тяло така, че да се получи онова познание, над което царува Луцифер. Следователно, когато са говорили за дървото на познанието, Боговете са разбирали нещо, което е свързано с човека.

И когато Боговете говорят за дървото на живота, трябва отново да мислим за човека. Чрез какво човекът вижда така както той вижда? Чрез какво възприема той един пропит от Луцифера свят? Чрез това, че неговата духовно-душевна същина консумира, изтощава физическото тяло. Това не е било определено отначало душата да бъде така настанена във физическото тяло, така както е настанена сега. Физическото тяло е дървото на познанието; а дървото на живота е жизненото тяло. След като са се оставили да бъдат съблазнени от Луцифера, хората трябваше да използват своето физическо тяло за познанието, с което сме свикнали; но те нямат още познание чрез етерното тяло; това им е забранено.

Когато човек действително мисли, той може да стигне до такъв ход на мислите. Но тогава той си казва: Но защо Боговете наричат на своя език физическото тяло дърво на познанието? Защо говорят те за дърво? А защо

пък наричат етерното тяло дърво на живота"? Ние не можем да си обясним това, когато избираме тълкуването на обикновен човешки език. И можем лесно да разберем, какво се разбира на езика на Боговете, когато помислим, че Боговете са преминали едно особено развитие през Слънчевата епоха,- те са приели в себе си нещо съществено от Слънчевото естество. Сега помислете: Сатурновата епоха се намираше на степената на минералното, а през Слънчевата епоха всичко стои на степената на растителното. Ако Боговете, които наричаме Елохими, са усвоили характера на своя език през Слънчевата епоха, тогава, когато се изказват, те не ще говорят за нещо, което може да се изживее едва на Луната или Земята, но за това, до което се е развил Космосът до Слънчевата епоха, когато говорят на своя език, те говорят за дърво, защото говорят на своя космически език.

Ето до такива неща може да стигне човек, когато човек не прави нищо друго, освен да премисля това, което е дадено в циклите и книгите; когато човек не само чете и чете и чете, и след това комбинира прочетеното, но когато той мисли по-нататък, когато съпоставя нещата, които чрез своята собствена природа са родствени. Но когато човек върши това, той се напъня, в душата се освобождават сили и те са употребени. Човек върши нещо, той действително се напъня. А това напрежение има резултат. Резултатът се състои в това, че душата става самостоятелна, чрез вътрешното напрежение човек намира пътя, по който душата става самостоятелна. Но за това се изисква действителна, правилна работа. Винаги трябва да се подчертава: човек освобождава духовния свят от физическия не като се отдава пасивно на нещата, но като действително преработва, дейно преработва наученото из своите собствени душевни сили. Това е именно важното: дейното изработване на духовния свят. Когато човек иска действително да проникне в духовния свят, той не трябва да се страхува да преработва това, което стои пред него и да го свързва с всичко, което е научил от живота. Защото иначе би могло действително да се случи, щото някой да се смята за преродения Омир, но че той не трябва да направи нищо, за да покаже, че наистина в него има нещо от Омира. Такъв би могъл да помисли: Ех, в миналото Омир е бодрувал, а сега той развива едно такова прераждане, когато трябва само да ленува в леглото на мистичния сън. Когато човек се стареа да преработи активно, дейно това, което му предстои, тогава той не ще изпада във всевъзможни мистични нелепости, но ще се добере до онази точка, от която добива едно правилно отношение спрямо това, как се разбира в по-дълбок смисъл истина в духовния свят. Тогава той ще разбере, че трябва да се стреми колкото е възможно по-силно да не примесва навиците на мислене, чувствуване и усещане от физическото поле с особеностите на духовния свят.

Ето такова разбиране трябва да се добие. И това разбиране, когато действително го имаме, ни предпазва от всички нелепости относно проникването в духовния свят. Няма съмнение, че не е нужно някой да се напряга особено, когато една седмица яде сол за "да слезе в подземните светове", и друга седмица не яде никаква сол, за "да се издигне във висшите елементарни светове". За това не е необходимо особено напрежение. Но чрез него не се постига нищо, освен най-много една съвсем обикновена илюзия! Човек може да постигне нещо действително в духовния свят само чрез вътрешна работа. А вътрешната работа от само себе си е така устроена, когато действително и налице, че тя никога не довежда човека до там да върши глупости и да пакости; тя го довежда до правилната мисъл. Иначе се получават действително мистични и изопачени неща и с право могат да ни се смеят.

ВТОРА ЛЕКЦИЯ

Дорнах, 11. 09. 1915 г.

Завчера Ви говорих за Сведенборг и за неговото ясновидство. У Сведенборг имаме работа с едно силно изразено и напреднало ясновиждане. Но характерно е, че той не е могъл да премине прага, където човек се издига до другото състояние на съзнанието така, че да може да каже: аз съм гледан, аз съм виждан. Той е виждал своите образи, не е бил гледан от Ангелите и той ги е гледал - със същата форма на съзнанието, с която гледаме тук на физическото поле. Нека още веднъж да обгърнем с поглед това положение. Ако искаме да обрисуваме накратко правилното издигане от физическото поле до висшите полета, ние трябва да си изясним особено добре следното: на физическото поле човекът възприема различни предмети. Тези предмети, както знаете, се отразяват чрез неговото физическо тяло. Чрез това те стават негови представи и стават тогава определен вътрешен факт на съзнанието: аз виждам обектите.

В момента, когато се издигаме до едно по-високо съзнание, всичко това се изменя. Тогава ние с нашия аз ставаме обект на възприятие на съществата от по-висш порядък и имаме съзнанието: аз съм възприеман, аз съм гледан.

Но Сведенборг представлява и едно трето състояние, състояние в което той има цял един свят от горе, който не е на физическото поле, същества, които въпреки това са така възприемани, както се възприемат неща на физическото поле, само че в по-фина форма, от по-фина материя. Следователно Сведенборг възприема духовни неща, които му са давани под формата на образи, също както, като че ли духовният свят не би бил нищо друго освен една по-тънка форма на физическия свят. Той вижда духовния свят така, както в нормалния живот виждаме физическия свят.

От къде идва това? Ние вече казахме, до какво е стигнал Сведенборг по този път. Той е открил духовни същества, за които му е било ясно, че те са жители на Марс. Те можеха да му се представят така, като са скривали, задържали в себе си своите чувства и са се изразявали само в жестове-мисли. Той знаел, че не може да разбере тези същества поради това, че те са имали способността да скриват своя душевен живот. Ако Сведенборг би бил в състояние да стигне до там, да вижда в самото съзнание на Ангелите, както би трябвало да бъде, ако действително беше проникнал в духовния свят, т.е. ако беше издигнал и своето съзнание до духовния свят - той би могъл въпреки това да прозре тези Марсови жители в тяхната същност. Душевното съдържание на Марсовите жители се представя на Сведенборг като студен свят от мисли. Това е твърде забележително. Помислете само какъв отвратителен страх имат често хората на физическото поле пред студения, отвлечен свят на мисълта. Колко много чуваме да се говори за студения, отвлечен свят на мисълта! Хората се стремят да избягват този студен, отвлечен свят на мисълта. Да не би да се мисли само в чисти мисли! И когато се изисква от някого той да се издигне до чистата мисъл, който изисква това се счита за чужд, за враг на живота. Това е чувствата което хората имат на физическото поле спрямо света на мислите. Това становище по отношение на мисловния свят е твърде разпространено.

И аз смятам, че не засягам никого от Вас - защото присъстващите винаги правят изключение - ако кажа: От редица години мнозина четат моята книга "Философия на свободата", която е едно чисто построение от мисли. Тя излиза от печат в началото на 90-те години на миналия век. Интересно би било, ако някой би се потрудил да преброи, колцина от лицата в нашето движение които днес четат "Философия на свободата", биха я чели също, ако тя би им попаднала в ръцете в началото на 90-те години без да знаят нищо за мене и за нашето движение. Би било интересно да се узнае, колцина тогава биха я прочели и колцина биха казали: Аз не мога да се оправя в тази тъкан от мисли, това няма никакво значение.

От това можете да видите - разбира се присъстващите правят изключение - колцина четат тази творба на мисълта от вътрешна подбуда. Защото само онези я четат от нелични подбуди, които биха я прочели също, ако и никога не биха ме познавали лично.

Но Сведенборг вижда същества, особената категория на Марсовите същества, за които вече говорих. И общо взето той е достатъчно проникнал в астралния мир, за да ги познае, въпреки че е велик учен, но той не живее още в душевно чисти мисли, които да са свободни от всякакви емоции, поради което и не може да разбере тия същества. Пренесено на физическото поле, това би било равносилно на положението, ако някой би казал

за моята "Философия на свободата": О, това е нещо китайско, неразбрано; това не е език, който разумен човек може да чете - трябва да считаме въобще тази книга за неразбираема! Така на астралното поле Сведенборг считаше тези Марсови същества за неразбираеми.

Но важното е, щото човек може да има добрата воля и стремежа да се издигне до мисленето, до онова мислене, което е свободно от емоции, от онези емоции първоначално, които познаваме в света, в живота. Например, на някой който не е достигнал още до чистото мислене, това, което "Философия на свободата" съдържа, му харесва, защото едно вътрешно чувство го тласка към един по-духовен миросглед. Но такъв човек заема правилно становище спрямо "Философия на свободата" едва тогава, когато приема това, което живее в нея заради начина, по който мислите израсват винаги едни от други и се поддържат взаимно. Въпреки че Сведенборг е бил такъв велик учен, той не е имал никакво предчувствие за подобна склонност към един свят на мислите, който човек има само като свят на мисли и който действително не съдържа никакви остатъци от рода на емоциите и на чувствата. Нужно е да се постарам да познаем, как в обикновения живот човек е склонен да се лиши от една или друга истина заради това, не изхожда от емоционални импулси, които е добил на физическото поле кармично или чрез възпитание. Това престава да бъде такава, когато със своя душевен живот той се издига действително в една такава сфера на мисленето, където мислите се представят така, че се подкрепят взаимно, където те нямат вече субективно съдържание.

Но сега човек трябва да постигне нещо друго. Когато той е постигнал действително да може да мисли така, че да е обхванал чистата мисъл, да може да има в своя душевен живот едно редуване на чисти мисли, тогава собственото чувство е отстранено, отстранен е и собственият аз. От тук и строгостта, която се чувствува, когато човек се е издигнал до чистото мислене. Той не може вече да прегъва и да пречупва мислите, така както би искал да ги има субективно. Когато се взема едно такова редуване на мислите, каквото е дадено във "Философия на свободата", невъзможно е те да бъдат изградени иначе. Човек не може да ги устройва произволно, но трябва да ги остави те да израснат в него. Той наистина не участва в тях със своя аз; самото мислене мисли в него. Обаче само чрез това мисленето е назряло това да се замести съдържанието на собственият аз с нещо друго: вместо съдържанието на нашето чувство сега в това свободно мислене трябва да проникне чувственото съдържание на Духовете на висшите йерархии. И когато сте постигнали да отстраните тази субективност от вашето изпълнено със собствените ви вълнения, изпълнено с всякакви неточни понятия, мислене, вие имате вече само чистите понятия като такива: тогава в такова мислене влиза божественото съдържание. То се вли-

ва сега в него - и вие имате едно съдържание получено отгоре.

Това Сведенборг не можа да постигне. Той не можа да отстрани своите лични вълнения от това, което мислеше. Въпреки че беше велик учен, той не можа да постигне това, да освободи напълно мисленето си от своите вълнения.

Понеже беше се издигнал до астралното поле, той носеше със себе си едно мислене, което все още беше в плен на неговата личност, и затова стоеше свършено като чужд пред такива същества, които мислеха в едно чисто мислене: именно пред тези обитатели на Марс. Той не можеше да ги разбере; те изразяваха своя говор чрез свършено неразбираеми жестове! От къде идва това? На какво се дължи това? Защо Сведенборг беше затворен за света на едно по-висше съзнание? Защо той не може да проникне в света на едно по-висше съзнание? Защо внесе той в духовния свят, в който все пак беше отчасти проникнал, начина да гледа нещата, както се гледат нещата само на физическото поле? И защо изразените чрез жестове думи на духовете, които можеха да мислят в чисти мисли, защо тези мисли оставаха неразбираеми за него.

Тези въпроси получават отговор, когато се запитаме: Как е стояла в действителност работата със Сведенборг. Какво занесе той горе на астралното поле? Както видяхме той не беше освободил напълно духовния човек в себе си от физическия човек. Защото ако беше успял да стори това, тогава в сферата на висшето съзнание той би гледал своя аз като обект. Неговият аз би стигнал за него нещо обективно като един велик спомен. Той не можа да се освободи достатъчно от себе си.

Но характерното е това, че Сведенборг не е виждал само чисти илюзии. Той не е виждал само измамни неща, а е виждал така, че, например, е могъл да познае, че има работа с така устроените Марсови същества. Това беше правилно. Но той виждаше духовния свят в една измамна форма, забулен някак си в едно було от илюзии. Пред себе си той е имал действителни Марсови същества, само че не можеше да ги разбере.

Но нека сега погледнем реално на нещата. Сведенборг не можеше да види тези същества, които са Марсови обитатели, със своите обикновени сетива. Те са Марсови обитатели, а нашите очи не са устроени за да могат да ги виждат. Той ги виждал в духовния свят. Следователно той не може да ги вижда с обикновените очи, да ги чува с обикновените уши, не можеше и да ги обгърне с обикновената умствена способност. Защото аз ви обясних: тази мисловна способност е също един стар дар на Луната - следователно е била развита преди Марсовата сила. Между познатите човешки познавателни сили той не е имал нито една такава, с която да може да познае тези същества. И така, ние всъщност се намираме пред факта, че без съмнение пред Сведенборг действително е имало същества; но той не

ги е познал с помощта на висшите сили - не е можел да се издигне до там. Той собствено ги е виждал с нещо, с което не би могъл да ги разбере, защото е нямал съзнанието за това, а не можеше да постигне това само с обикновените възможности на съзнанието, защото те не бяха достатъчни за това. Следователно, какъв е бил тогава случаят? Сведенборг е бил не само един велик учен, но и един човек чист в своя живот. В него се беше преобразила една сила, която човек притежава и на физическото поле и която има подобие с ясновидската сила, но на физическото поле има друга задача, а не да развие ясновидска дейност. Чрез какво собствено е виждал Сведенборг?

Сведенборг е виждал с помощта на една сила, която възприема нещо външно, без да го напипва, без да го хваща, да го докосва, която възприема нещо външно, без да употребява очите. Каква, е тази сила? На Земята, на физическото поле това е същата сила, която се проявява в половия живот, в същинския полов живот: онази тайнствена сила, която в земната любов тласка хората един към друг, която се различава от всички други познавателни сили - една сила, която Сведенборг беше запазил. И в определена възраст тази сила е била трансформирана, преобразена в него: той започва да вижда духовния свят чрез половата сила. Ясновидството на Сведенборг е действително такова, че на неговата основа стои преобразената полова сила.

От тук можете да извадите заключение, че на човека е дадена една сила, която през време на земното развитие се проявява като полова сила на която, когато вече не е свързана с физическото, се проявява в преобразена форма.

Но от това вие можете така да извадите заключение: колко близко родни са силите, водещи към образното ясновидство с онези сили, които понастоящем са свързани с най-ниските нагони на човешката природа и как тук едната сфера може да бъде превърната в другата.

От това следва, че не бива да си играем с ясновидството, че на този въпрос трябва да се гледа много сериозно. /Това, което казвам се отнася за Духовната наука като такава, но то се отнася също и за всяко неправилно стремление към ясновидството/. Към ясновидството човек не трябва да се стреми така, че в по-висшия свят да се пренесе просто преобразеният начин на виждане от физическия свят, но за висшите полета трябва да търсим един нов начин на виждане, който тогава няма нищо общо с половата сила - защото тази сила е от физическо естество и съществува само за физическото поле. Но да има стремеж да се пренесе горе в духовния свят същата форма на виждане, някой да предполага, че може да се каже: аз възприемам, както се възприема на физическото поле, това произвежда в човека склонността да свързва ясновидството с половите сили.

От това можем да се предпазим по различни начини. Сега ние се намираме в определена точка на развитието на човечеството, когато такива неща трябва да бъдат разбрани. Това, което току що ви казах е прадревна мъдрост. Хората от древните времена са се предпазвали по следния начин. Те са казвали: Когато довеждаме човека до духовния свят, трябва да внимаваме и да имаме предвид че той е слабо същество. Защото за навлизането в духовния свят е необходима сила /както са казвали тези древни мъдrecи/, сила на характера, самовъзпитание и самообладание на душата, отстраняване на всяка необузданост на душевните инстинкти. Всичко това е необходимо. Да, човекът е слаб - са казвали тези древни люде - той наистина е слаб: ето защо той трябва да се държи далече от възможността да смеси споменатите по-горе сфери. Но как може да се постигне това? Той трябва просто да бъде изолиран, когато действително му се говори за духовните неща, така щото да няма контакт с другия пол. Това значи: фактически женският пол да не се допуска да взема участие в срещите, където се говори за фактите на Духовната наука. Ето защо жените са били изключвани в древните времена от всички събрания с духовен характер, които са се провеждали. С това мъжете са били предпазвани от това, да не смесват двете сфери. Защото те са били задължавани чрез строга клетва, да не говорят нищо за това, което е ставало вътре в работните групи, когато се намират във външния свят. Следователно жените не можеха да имат нищо от общението с Духовната наука освен белите ръкавици, които са били един важен символ за това състояние на нещата.

Но сега ние действително сме надраснали тези времена и трябва да премахнем тези мерки в такива движения, каквито са антропософското движение. Обаче за това е необходимо духовната област да се поддържа свободна от другата сфера, за която говорихме, действително да се поддържа свободна. С други думи казано: двете области не трябва да се смесват.

Но в последно време имаме такъв един случай, където виждаме едно ужасно смесване на двете области. Т.е. виждаме как действуват половите сили, тълкувани като нещо съвсем различно. Те се тълкуват като всевъзможни мистични прояви, а в действителност са само полови инстинкти. Много е важно този въпрос да се вземе под внимание съвсем сериозно и отвътре да се разбере, да се разбере от вътрешната природа на мировото чувство. Действително, само най-голямата сериозност и най-високото достойнство с които стоим в духовния живот, могат да държат настрана от нас егоистичното всред този духовен живот. И щом егоистичното навлезе, проникне в този живот, тогава човек не може да се предпази, да не смеси заедно по най-лошия начин двете споменати сфери. Както у Сведенборг един обуздан полов инстинкт изпълваше онова, което иначе не би останало празно, но можа да изпълни неговите имагинации /астрални

образи/ само до известна степен, там, където се натъкна на същества, които бяха отстранили личните си чувства от своето мислене, изразено в жестове, той вече не можеше да ги разбере, защото простирайки своята сексуалност върху астралните образи, той беше създал само една човешка сфера. Както беше случаят със Сведенборг, така и в наше време имаме еди много силен пример за това, което трябва да избегнем в пътя да духовните светове. Защото този стремеж, който има нещо подобно с този на Сведенборг, винаги поставя човека стремящ се към ясновидство в опасност да се възбуди половата сфера и да бъдат смесени двете сфери.

Естествено, в духовната наука трябва да можем да говорим за тези неща. Би било твърде зле, ако не можехме да изясним тези неща обективно научно, защото за този, който се стреми към ясновидство е много важно да се запознае и с опасностите, на които може да се натъкне.

Ето защо се случва, че нечистата фантазия лесно може да не разбере това, което се цели в чистия духовен стремеж.

БИБЛИЯТА И МЪДРОСТТА

от GA - 68, изнесена в Хамбург на 5. 12. 1908 год.

По стенографски записки, непрегледани от автора.

Превод от английски: Радослав Радев

Оригиналното заглавие на лекцията е "Der Kreislauf des Menschen innerhalb des Sinnes -, Seelen - und Geisteswelt".

Не може да има съмнение, че влиянието на Библията върху Западната Култура е било много по-голямо от това на който и да е друг документ. Наистина може да се каже, че като резултат от разпространението на Библията, човешката душа хиляди години поддържа връзка с най-вътрешната същност на човека, - връзка, която обхваща живота на чувствата, а също и живота на волята. Въздействието в тези две сфери на човешкото същество е било по-силно отколкото в неговото мислене и неговия свят на идеите, но въпреки това може да се каже, че целият духовен живот, бил в областта на религията или на точната наука, носи следи от влиянието на Библията. И е очевидно за тези, които разглеждат по-дълбоко нещата, че самите аргументи на хората, които в наши дни се чувстват принудени да атакуват Библията - заемайки в някои случаи крайното становище на пълно отричане, те самите показват следи от нейното въздействие. Никога не е имало пълно познаване, и днес практически няма, на степента на влияние на този документ, но то въпреки всичко действително съществува за тези, които имат непредубеден възглед. Отношението, възприето спрямо Библията от съвременните мисъл, чувство и възприемане, за известно време се е променило наистина много от онова, което е било в миналото. Стойността на Библията, отношението към нея на хората, които днес я

разглеждат, сериозно се е променило, особено през 19-тото столетие. Ние не трябва, разбира се, да подценяваме в никакъв случай гледната точка на много съвременни мислители, които се чувстват принудени да заемат непоколебимо становище на научна почва. Има и други, които са свързани с Библията, които извличат своите най-дълбоки убеждения от този най-забележителен летопис, и които предпочитат да не обръщат внимание, когато ценността на Библията е поставена под въпрос. Отношението на такива хора е: "Другите могат да мислят каквото си искат; ние намираме в учението на Библията всичко, от което нашите души се нуждаят, и сме напълно задоволени." Подобна гледна точка, колкото и да може да бъде оправдана в отделните случаи, е в известен смисъл напълно егоистична и в никакъв случай не е безопасна за духовната еволюция.

Онова, което в дадена епоха се превръща във всемирна благодат за хората - или, да кажем, всеобща вяра и убеденост, винаги води своето начало от малък брой хора; и е напълно възможно постоянно растящия поток на убеждения да се излее и да стане световен в не много далечно бъдеще от малцината, които днес се чувстват принудени да атакуват Библията заради желанието си да изградят своя светоглед в съгласие със своята наука. По тези причини, да се игнорират подобни духовни и идейни течения и да се отказва да се слуша, защото някой сам за себе си е задоволен, не е без елемент на опасност. Всеки, който наистина взема на сериозно еволюцията на човечеството, би трябвало до известна степен да счита за свой дълг да обърне внимание на възраженията, направени от искрените търсачи на Истината, и да види каква връзка имат тези възражения с Библията.

Казах, че отношението възприето от хората, и особено от водачите на интелектуалния и духовния живот се е променило. Днес ние не ще направим нищо повече от това да обърнем внимание на тази промяна. Ако погледнем назад в миналото, ние бихме намерили цивилизации където хората, особено когато са били в разцвета на своята духовна култура, изобщо не се съмняваха, че най-висшата мъдрост извираше от Библията; и че тези, които я създадоха, бяха не просто обикновени хора отговорни за човешки грешки в нея, а бяха под възвишена инспирация и я изпълниха с мъдрост. Това беше чувство на почтително приемане всред тези, които стояха по върховете на духовния живот. В днешно време това се промени.

През XVIII-ти век живя един френски изследовател, който стигна до извода, че съществуват определени противоречия в Стария Завет. Той отбеляза, че двете истории за Сътворението в самото начало на Библията си противоречат една на друга, че едната описва делото на шестте или седемте дни включително сътворението на човека, и че след това има по-нататъшен разказ с различно начало, който приписва съвсем друг произход на човека. Този изследовател беше особено смутен от факта, че в начало-

то на Библията се срещат две имена на Божеството, името "Елохим" в повествованието за шестдневното сътворение, и след това по-късно името Йехова. Има отзвук от това в германската Библия. В германската Библия името на Божеството е преведено "Господ", "Бог", а после Йехова е преведено като "Господ Бог" или нещо в този смисъл*. (* В българската Библия в началото е използвано името "Бог", а по-нататък - "Господ". - бел. пр.); във всички случаи разликата е несъмнена. Въз основа на тези забележки изследователят се усъмни, че нещо е породило недоказуемото твърдение, че Библията е била написана от един-единствен човек, дали Мойсей или някой друг, и че различни разкази трябва да са били свързвани помежду си. И след дълго обмисляне той стигна до заключението, че всички съществуващи повествования, съответстващи на различните предания, били просто събрани заедно; един разказ бил съединен с друг и всички противоречия намирали своето обяснение.

Впоследствие, и като резултат от това, се появиха тип научни изследвания, които сполучливо могат да бъдат наречени осакатяване на Библията. В наши дни има Библии, в които различните значения на детайлите са обяснени с различните предания. В т.н. Библия на Дъгата например е посочено, как тази или онази част, появила се и вмъкната в общото изложение, има своя произход в свършено различно легендарно предание - т.е. е казано, че Библията трябва да е била сглобена от късчета от предания. Стана все повече и повече обичайно за изследователите да държат тази позиция по отношение на Стария Завет, и тогава същото нещо се случва и с Новия Завет. Как би могъл да бъде скрит фактът, че когато четирите Евангелия бъдат подложени на дословно сравнение, те не се съгласуват едно с друго? Лесно е да открием противоречия в Евангелията на Матей, Лука и Йоан. И така, изследователите казват: Как може отделните евангелисти да са написали своите Евангелия под божествено вдъхновение, когато разказите им не се съгласуват? Евангелието на св. Йоан - този най-дълбок писмен документ на Християнството - беше лишен от цялата си стойност на историческо свидетелство в умовете на някои изследователи през XIX в. Хората все повече и повече се убеждаваха във факта, че това не е нищо повече от един вид химн, написан от някого на основа неговата вяра, и че изобщо не е исторически документ. Те казваха, че това което той е написал, не може по никакъв начин да претендира да бъде истинско описание на случилото се в действителност в Палестина в началото на нашата ера. Ето така Новият Завет беше разбит на парчета. Старият и Новият Завет бяха разглеждани точно както всеки друг исторически документ; беше казано, че пристрастия и грешки са пропъзтели в тях, и че преди всичко е необходимо да се покаже чрез чисто историческо проучване как фрагментите се били постепенно сглобявани. Това е възгледът,

който все повече беше възприеман от историческото, богословско изследване.

От друга страна, нека се обърнем към онези, които се чувстват принудени да заемат категорична позиция, поради фактите на естествените науки, - те казват, съвсем искрено и честно като резултат от своите знания: "Това, което сме научили от геологията, биологията и различните отрасли на естествознанието, категорично опровергава това, което Библията разказва. Библейската история за създаването на Земята и живите същества през шестте дни на Сътворението е от типа на легенда или мит на примитивните народи, чрез които те са се опитвали по детински начин да направят произхода на Земята разбираем за самите себе си." И такива хора се отчуждават от Новия Завет в същата степен, както и от Стария Завет. Хора, които се чувстват задължени да се придържат към фактите на естествените науки, няма да разберат нищо от всички удивителни действия, извършени от Христос, от начина по който тази уникална Индивидуалност възкръсна в критичен момент на нашата история, и те напълно се противопоставят на самия принцип, на който е основана Библията. И така, ние видяхме от една страна Библията разбита на парчета от историческо-геологичното изследване, и от друга страна отхвърлена и дискредитирана от научните открития.

Това може да ни послужи накратко да характеризираме възгледите на нашето време; но ако никой не се обезпокои за това, и само упорства в становището: "Аз вярвам в това, което е в Библията" - това би било егоизъм. Такива хора биха мислили само за себе си и не би им дошло на ум, че бъдещите поколения може би ще възприемат като световни убеждения това, което днес е убеденост на малцина.

Вече можем да попитаме: има ли може би още по-далечна гледна точка от двете, които ние вече посочихме? Има наистина, и тя е точно това, което искаме да разгледаме днес. Това е становището на Духовната Наука, или Антропософията. Ние можем на първоначално да го схванем най-добре чрез сравнението. Антропософската гледна точка по отношение на Библията предлага на нашата модерна епоха нещо подобно на онова, което беше постигнато преди три-четири столетия чрез значимите достижения на научните изследвания; Антропософията се опитва да намери свързващото звено с откритото от хора като Кеплер, Коперник, Галилей.

В наши дни ние градим върху основите на постигнатото от личности като тях. Когато погледнем назад към връзката, която в миналото съществуваше между хората и природата, ние намираме, че в старите школи или академии, определени книги имаха същото значение, което Библията има за много хора днес. Аристотел, древногръцкият учен, чиито достижения без съмнение се ограничаваха в сферата на естествената наука, беше разг

леждан от най-широките кръгове и в ранното, и в късното Средновековие като авторитет с голямо значение. Винаги, когато хората бяха учени за природата, книгите на Аристотел бяха вземани като основа. Неговите съчинения бяха основополагащи и авторитетни не само в сферите, в които хората преследваха изучаването на природата в по-тесен, философски смисъл, а също и в областта на определено научната мисъл. Не беше обичайно в онези дни да се гледа навън към природата с нечии собствени очи, и не ставаше въпрос за инструменти, апаратура и други неща от този род. По времето на Галилей се случи много показателно събитие, но то беше разказвано като някакъв анекдот. Един човек посочил на свой колега, убеден последовател на Аристотел, че много от изказванията на учителя му не са верни; например, че нервите произлизат от сърцето, противоречащо на реалните факти. Един труп бил поставен пред човека и му било демонстрирано, че тези думи на Аристотел не съответстват на фактите. Той казал: "Да, когато самият аз гледам това, изглежда има противоречие. Но дори и ако Природата ми го показва, аз все още вярвам на Аристотел." И имаше много такива хора, - хора, които вярваха повече на доктрината и авторитета на Аристотел, отколкото на собствените си очи. Днес гледната точка на хората към природата, а също и към Аристотел, се е променила. В нашето време би било сметнато за абсурдно да извличаме от древните книги познанието за природата, което хората трябва да притежават. Днес ученият се изправя срещу природата със своите инструменти и се опитва да изучи нейните тайни по начин, по който те могат да станат всеобщо благо за всички хора. Но обстоятелствата бяха такива, че по времето на Галилей, тези които бяха пропити от учението на Аристотел по същия начин както по-горе споменатия последовател, не разбираха ни най-малко гръцкия учител, Аристотел имаше предвид нещо друго, нещо много по-духовно от това, което днес ние разбираме за нервите. И заради това ние не можем да оценим истински заслугите на Аристотел - чийто поглед беше според епохата в която живя - докато не се вгледаме в Природата със свободни и непредубедени очи.

Това беше голямата промяна, която се извърши преди три-четири века - и ние днес преживяваме друга такава по отношение на Духовната Наука и онези свръхсетивни факти и процеси, които са духовните основи на Битието.

Векове наред Библията беше възприемана от много голям брой хора като единствената книга, способна да даде информация за всичко онова отвъд сетивния, материален свят. Библията беше достоверен източник, когато се засягаше темата за духовния свят, точно както Аристотел през Средновековието беше авторитета за физическия свят.

Как се случи така, че в наши дни сме в състояние да отдадем по-големи заслуги на Аристотел? Това е, защото ние се изправяме срещу физическия свят от позицията на по-голяма независимост. И това, което Антропософията трябва да даде на съвременния човек, е възможността за придобиване на непосредствена познавателна способност за невидимия свят, също както преди векове новата епоха започна да добива непосредствено знание за видимия свят. Духовната Наука твърди, че е възможно за човека да вижда и възприема духовния свят; че не е необходимо той да е зависим от външните условия, а да вижда за самия себе си. Това е което истинската Духовна Наука трябва да направи за съвременното човечество - да убеди човека, че спящи сили и способности съществуват вътре в него; че има определени велики мигове в живота, когато тези духовни умения се събуждат, точно както когато слепият човек е опериран и става способен да вижда цветовете и светлината. Да използваме думите на Гьоте: духовните уши и очи се събуждат, и тогава душата може да долови в своята околна среда она, което иначе е скрито. Пробуждането на способностите, дремещи в душата е възможно; възможно е за човека да се сдобие със средство, чрез което той може да вникне в духовните причини, както чрез своите физически инструменти изследва материалния свят. Ние имаме всякакви видове инструменти за долавяне на физическия свят - и за възприемане на духовния свят също има средство - именно самия човек, преобразен. От гледна точка на Духовната Наука най-важното нещо от всичко е, че думата "Еволюция" трябва да бъде вземана с цялата и значимост - "Еволюция", която е нещо като магическа дума за много усти. Не е трудно днес да забележим как несвършеното постоянно напредва и се развива, и тази еволюция е предимно изследвана в повърхностната естествена наука. На тази концепция Антропософията няма да противопостави ни най-малка опозиция, където това остава в областта на научните факти. Но Антропософията взема думата "Еволюция" в пълния и смисъл, - и толкова сериозно, че обръща внимание на онези способности, които лежат в душата на човека, чрез които той може да разбере свръхсетивния свят. Духовни същества са основите и изходната точка на физическия свят, и човекът само се нуждае от органи, за да може да ги възприема. Трябва тук отново да подчертая силно факта, че днес само малцина са в състояние да преобразят своите души по този начин. Изисква се високо развита душа, чиито духовни очи са отворени преди да се отзове на повика за проучване на духовния свят и преди да бъдат добити знания за събитията и съществата там. Но ако фактите за висшите светове се правят всеобщо достойни, тогава всичко необходимо за разбиране на казаното от духовния изследовател е здрав усет, освободен от всички предразсъдъци, свойствени на интелекта или на човешката логика. Няма оправдание за критикуване ползата

от духовния изследовател, защото ние не можем да проверим сами за себе си. Колко хора са способни да формират ясна концепция от проучванията на Ернст Хекел и да я следват? Абсолютно същото е по отношение на изследванията в сферата на сетивния живот, където каквото е осветлено от разума се влива в съзнанието, както по отношение на това, което духовният изследовател има да каже относно информацията, която е придобил в свръхсетивния свят. Това, което е познато като свръхсетивен свят, чрез пряко възприемане и с човешките сили на познание трябва да бъде предадено в световното съзнание на човечеството като резултат от Антропософското схващане за света.

От една страна тогава, ние имаме древната Библия, донасяща ни по свой собствен начин тайните на свръхсетивните светове и тяхната връзка със сетивния свят, и от друга страна ние имаме, в Духовната Наука, преките опитности на изследователя по отношение на духовния свят. Това е наистина гледна точка, подобна на тази, която веднъж намерихме в зората на съвременната естествена наука.

Сега възниква въпросът: "Какво има да каже Духовната Наука, което може да ни помогне да разберем библейските истини?" Тук ние трябва да навлезем в детайли. Трябва преди всичко да подчертаем, че когато като резултат от методите, заложи в Духовната Наука, човек пробуди способностите на своята душа, той проглежда в духовния свят и развива онова, което в сравнение с предметното познание е Имагинативно Познание. Какво е това Имагинативно Познание? То няма нищо общо с онези съмнителни фантазии, свързани веднага с думата "Имагинация", нито пък със сомнамбулизъм и неща от този род, а същественото за нея е строгата дисциплина, чрез която човек трябва да събуди своите способности. Нека изходим от външното познание, за да направим по-разбираемо онова, което в действителност се има предвид под "Имагинативно познание." Какво е характерно за външното предметно познание? Например, възприятието за "маса"; когато масата вече не е пред нас, ни остава идея, понятие за нея, нещо като ехо. Първо го има предметът, и после образът. Някои философски системи твърдят, че всичко е само образ, представа. Това не е вярно. Нека вземем, например, представата за нажежена до червено стомана или желязо. Идеята няма да изгори, но когато сме изправени пред реалността преживяването е различно. Типичното за предметното познание е, че първо имаме налице предмета, и след това образът се появява вътре в нас. Точно обратният процес трябва да се случва в човек, който желае да навлезе в духовния свят. Той трябва първо да е способен да преобрази своя идеен свят по такъв начин, че представата да предхожда възприятието. Тази способност се развива чрез медитация и концентрация, което е, да кажем, потъване на душата в същината на определени идеи,

които не отговарят на никаква външна реалност. Само помислете за момент колко от живеещото в душата ви е зависимо от факта, че сте родени в определен град на определен ден. Представете си, че не сте били родени на този ден, и се опитайте да си представите какви други опитности щяха тогава да живеят във вашите души, и преминавайте през това от сутрин до вечер. С други думи, изяснете си колко от съдържанието на душата ви е зависимо от вашата околна среда, и тогава оставете всичко, което ви подбужда отвън, да изчезне. След това опитайте да си помислите колко още би останало в душата. Всички представи от външния свят, които се вливат в душата, трябва, ден след ден, да бъдат отстранени от нея и на тяхно място трябва да живее за известно време съдържанието на идея, която по никакъв начин не е била причинена отвън и която не отговаря на никакъв външен факт или събитие.

Духовната Наука - ако нашето търсене е искрено - дава много подобни идеи, и аз ще спомена една като пример. Искам да ви покажа как душата може малко по малко да бъде отведена в по-висшите светове чрез определени изпитани представи. Подобни представи могат да се разглеждат, сякаш са букви от азбуката. Но в Духовната Наука няма само 22 или 27 букви, а стотици, с които душата се учи да чете в духовния свят. Ето прост пример: представете си, че вземаме добре познатия Розов Кръст в неговата най-чиста форма, черният кръст обкичен със седем червени рози. Много определени въздействия се пораждаат, ако за четвърт час всеки ден душата се отдава изцяло на представата за този Розов Кръст, отхвърляйки всичко пораждащо се от външно влияние. За да можем да разберем какво се влива в душата като резултат от това, нека разгледаме интелектуално смисъла на Розовия Кръст.

Учителят казва на ученика - "Погледни растението, стоящо със своя корен в земята и растящо нагоре към своя пълен разцвет. Сравни великото съвършенство на човека стоящ пред теб, устроен такъв какъвто е, с по-малкото съвършенство на растението. Човекът има себесъзнание, има вътре в себе си това, което наричаме "Его", "Аз". Но защото има този по-висш принцип в себе си, той трябваше да приеме в допълнение всичко, което съставлява неговата по-нисша природа, страстта на чувствата. Растението няма себесъзнание; няма его, затова и още не е обременено с желаниа, страсти или инстинкти. Неговата зелена красота е там, чиста и непорочна. Погледни циркулацията на хлорофилната течност в растението и след това виж в човека пулсирането на кръвта. Онова, което в човека представлява живота на неговите страсти и инстинкти, сякаш в растението се изразява в цъфтежа. В замяна на това човекът доби своето себесъзнание. Сега помисли не само за човека на днешния ден, но и в духовен смисъл за човека на далечното бъдеще. Той ще се развива, ще побеждава, ще пречист-

ва своите желания и страсти и ще достигне по-висше себесъзнание. По този начин, духовно, можеш да видиш човек, който още веднъж е постигнал девствеността на растителната природа. Но това е защото той е достигнал по-високо ниво, на което неговото себесъзнание живее в това състояние на непорочност. Неговата кръв е толкова пречистена и неопетнена, колкото са растителните сокове. Вземи червените рози като пример за това, което кръвта ще бъде някога далеч в бъдещето, и по този начин ти имаш пред себе си образа на по-висшия човек. В Розовия Кръст ти имаш най-прекрасния преразказ на Гьотевите думи: - "Човекът без това умиращо и ставащо е тъжен странник на тази мрачна земя!" Умиращо и ставащо - какво означава това? Означава, че в човека съществува възможността за израстване над самия него. Онова, което умира и е превъзможнато, е представено чрез черния кръст, който е израз на човешките сетивни желания. Цветовете в тяхната чистота са символ на кръвта. Червените рози и черният кръст заедно означават вътрешния зов да надраснеш себе си."

Както казах, това интелектуално обяснение не е най-важното и е дадено само с цел да ни помогне по-добре да разберем тези неща. В медитацията от този тип същественото е, че потапяме себе си в символа, че той застава като картина пред нас. И ако е казано, че един Розов Кръст не съответства на нищо реално, нашият отговор трябва да бъде, че целият смисъл лежи не в преживяването на нещо свързано с външния свят посредством Розовия Кръст, и че ефектът на този Розов Кръст върху душата и нейните дремещи способности е напълно реален. Няма образ, принадлежащ на външния свят, със същото въздействие като този образ във всичките му различни аспекти и в неговата нереалност. Ако душата позволи на този образ да работи върху нея, тя прави все по-голям и по-голям напредък, и накрая е способна да живее в свят на представи, който е отначало на практика въображаем; но когато тя е живяла достатъчно дълго в този идеен свят с търпение и енергия, тя има значимо действително изживяване. Духовни реалности, духовни същества, които иначе са невидими, се появяват от свръхсетивното обкръжение. И тогава душата е способна съвсем ясно да различи кое е само представа, илюзия, от истинската и действителна реалност.

Разбира се, никой не трябва да бъде мечтател, защото това е много опасно. Абсолютно необходимо е да се запази здрав разум и сигурна основа за личната опитност. Ако някой мечтае и фантазира, няма да е добре за него, когато духовният свят нахлуе в неговото съзнание. Но ако той запази чувство на пълна увереност в своето възприемане на реалността, тогава той знае как духовните събития ще се изяснят, и напредва в духовния свят.

Вие може би ще предположите, вследствие на това което казах, че познавателната способност за свръхсетивния свят е съвсем различна от тази за сетивния. Духовният свят не може да бъде свален до областта на непосредствено разбиране чрез понятия, имащи само по едно значение, и който мисли, че е възможно да опише намереното в духовния свят по същия начин, както би описал откритото в сетивния свят - просто няма познание за същността на свръхсетивния свят. Духовният свят може да бъде пресъздаден само в картини, и в метафори, които следва да бъдат разглеждани само като такива. Когато духовният изследовател погледне в свръхсетивния свят, той вижда духовните причини зад физичните явления, и вижда не само това, което стои в основата на настоящето, а и лежащото в миналото. Едно нещо преди всичко друго му е напълно ясно; а именно, че човекът, какъвто стои пред нас днес като физически организъм, не винаги е бил материално същество. Повърхностната естествена наука може само да ни върне, по пътя на физичните процеси, към това какво е бил някога човекът като физически организъм, и духовният изследовател няма възражения към това. Но заобикалящото ни материално, има духовен произход. Човекът е съществувал като духовно същество преди да стане физическо. Когато Земята не беше още материална, човекът съществуваше в лоното на небесни същества. Когато ледът кристализира от водата, тогава физическият човек се съгъсти от духовния човек. Духовната Наука разкрива, че материалното е в постоянна връзка с духовното. Но това, което стои в основата на материята, може да бъде изразено само с образи, ако някой иска да се приближи до физическите понятия.

Какво се случва, когато някой човек проучва духовния етап на еволюцията, - какво изниква пред него? В известен смисъл духовният изследовател преоткрива библейските образи, така както са дадени в шестте или седемте дни на Сътворението. Картините, както са описани там, действително се появяват пред него. Тези картини не са, разбира се, описание на физични явления, но изследователят, който вижда в свръхсетивния свят, открива в ясновиждащо съзнание, по какъв прекрасен начин авторът на книга Битие е описал в тези картини създаването на човека отвън, от Духа. И е удивително как, стъпка по стъпка, се установява съответствие между възприеманото от духовния изследовател и библейските образи. Духовният изследовател може да следва същия безпристрастен начин, по който естествената наука подхожда към физическия свят. Той не получава своята мъдрост наготово от Библията, а установява категорично сходство с библейските картини.

Ще спомена само един такъв момент на съответствие. Когато се върнем в древните времена се вижда, че зад еволюцията на човека стоят конкретни духовни същества, различни от съществата, действащи от определен и по-

късен момент нататък. Много от вас знаят, че човекът, такъв какъвто е днес, е четиричленно същество, съставено от физическо тяло, етерно тяло, астрално тяло (носител на радостта, страстите и т.н.), и Аз, носителя на човешкото самосъзнание. Трите нисши члена, физическото тяло, етерното тяло и астралното тяло, съществуваха дълго преди Аза, който беше вграден в човека последен от всички. Духовни същества, обозначени в Библията като Елохим, работеха върху тези три по-ранни принципа. И когато Азът започна да бъде прибавян към тази троична същност, друго същество от свръхсетивния свят се включи в работата на Елохима. Ако навлезем по-дълбоко в Библията, ще намерим, че това духовно същество е наречено Йехова, и това е правилно. И съгласно вътрешните принципи на самата еволюция виждаме как на определено място в повествованието ново име е поставено вместо старото име на Божеството. Ние виждаме също обстоятелствата съпровождащи произхода на човека, описан по два начина в Библията. Защото в светлината на фактите човекът като троична същност беше разтворен във Вселената: като тричленно същество той възникна наново, и тогава отвън за преобразования троичен човек, се оформи Азът. Така че пропуските, които сякаш съществуват между първата и втората глава на книга Битие, и това, което е дало повод за толкова много погрешни интерпретации, е обяснено от духовния изследовател. Става въпрос само за правилно разбиране на Библията, а това не е много лесно в наши дни. Духовната Наука показва, че в началото присъстваха висши Духовни Същества; потомците на тези Същества са хората, човекът излезе от дълбините на Божествени Духовни Същества. Ние можем да говорим за човека като потомък на Боговете в същия смисъл, в който говорим за детето като потомък на своите родители. От позицията на Духовната Наука ние трябва да разглеждаме човека, стоящ пред нас, като Земен човек, потомък на небесно-духовни същества.

Казва ли ни нещо Библията за това? Разбира се, но първо трябва да се научим как да я четем. Четвъртото изречение от втората глава на книга Битие гласи: "Тези са поколенията от небесата..." и т.н. Това изречение е подвеждащо, защото не дава онова, което в действителност може да бъде намерено на това място. Текстът би трябвало всъщност да звучи по следния начин: "Това, което следва сега и ще бъде описано, са потомците на Небето и на Земята, каквито те бяха сътворени от Божествената сила." И с думите "Небето и Земята" се има предвид божествени духовни същества, небесни свръхсетивни същества, чиито потомък е човекът. Библията описва точно това, което духовният изследовател преоткрива самостоятелно. Много от онези, днес водещи борба срещу Библията, отправят своите атаки срещу нещо, за което нямат реално познание. Те се хващат за сламки. Антропософският възглед е точно изразен в следното изречение:

Можем да забележим стих по стих от Стария и Новия Завет как човек, щом се извиси до духовния свят чрез своите собствени заложби, преоткрива в Библията резултатите от своето изследване. Би ни отвело твърде далеч, ако се опитаме да опишем Новия Завет по подобен начин. В моята книга "Християнството като мистичен факт" чудото с Лазар измежду всички е предадено в неговата истинска форма. Начинът на разглеждане на такива теми в наши дни прави невъзможно за нас да го схванем в истинския му смисъл, защото съвременните тълкуватели на Библията естествено са способни да намерят само онова, което отговаря на личните им знания. Техните знания не се издигат над сетивното познание; оттук и многото противоречиви интерпретации и обяснения на различните "авторитети" за Библията. Единственият достоверен тълкувател на Библията е човек, който независимо от нея, е способен да достигне същите истини, които се съдържат там. Нека вземем за пример една стара книга – Геометрията на Евклид. Всеки, който разбира нещо от Геометрия днес, ще разбере тази книга. Но някой, разбира се, би повярвал само на човек, който наистина е изучавал геометрията в нашето време. Когато такъв човек стигне до Евклид, той ще признае неговото учение за вярно. В същия смисъл човек, подхождащ към Библията с филологически познания, никога не може да бъде истински "авторитет". Само онзи, способен да извлече мъдростта извън своето собствено същество, може да бъде истински авторитет за Библията.

Би могло да се каже, че Библията е разбираема за човек, който може да проникне в духовния свят, който може да приеме неговите въздействия в себе си. Библията дава на такъв човек абсолютна убеденост, че е написана от Посветени и инспирирани души. Онзи, който може в наши дни да навлезе в духовния свят, разбира великите Автори на Библията. Той узнава за тях, че са били истински Посветени, "пробудени души", които са написали своите опитности от висотите на духовните светове; ако знае това, той знае също и какво е скрито в техните думи.

Бих искал тук да спомена една моя лична опитност във връзка с един друг въпрос. Когато се занимавах със специална работа в Архивите на Гьоте във Ваймар, се опитах да докажа нещо съвсем явно. Всички вие знаете прекрасния химн в проза на Гьоте "О, Природо, ние сме заобиколени и обгърнати от Теб," и т.н. Този химн описва в прекрасни думи как всичко, дадено ни от Природата, е дадено с Любов, че Любовта е венеца на Природата. Това литературно произведение беше забравено за известно време от самия Гьоте, и когато той беше вече старец и останалото от неговото литературно наследство беше предадено на дукеса Амелия, то беше намерено. Гьоте бил попитан за него, и казал: "Да, разпознавам идеята, която ми дойде тогава." Произведението беше прието като написано от

Гьоте, докато някои дребнави хора отказаха да се съгласят, че той е автора, и го приписаха на някой друг. Моята цел беше да открия истината за това произведение. Научих, че в ранен период от своя живот Гьоте е имал до себе си млад човек на име Тоблер, който имал изключително добра памет. По време на техните разходки заедно Гьоте развил своята идея, Тоблер напълно я възприел, и поради своята удивителна памет могъл после да я запише почти дума по дума. Опитах се да покажа, че голяма част от това, намерено в Гьотевите замисли по-късно, е разбираемо в светлината на това произведение. Същественото е, че някой друг вместо Гьоте го е записал на хартия, но самата идея в своя начин на изразяване и изговаряне беше на Гьоте - и това е което се опитах да изясня. По-късно, когато моят труд беше публикуван, широко известен ученик на Гьоте дойде при мен и ми каза: "Дължим ви благодарност за това, че хвърлихте светлина върху проблема, защото сега знаем, че това произведение е от Тоблер." Добре можете да си представите колко бях развеселен! Ето така си представят нещата умовете на хора, които се мъчат да докажат, че в течение на времето някоя отделна част на Библията е била написана от този или онзи човек. Някои хора считат за най-важно кой е извършил записването, а не кой Дух е първопричината и източника. Но за нас същественото е да разберем как Библията можеше да бъде създадена от Духовете на онези, които виждаха в духовния свят и го изживяваха.

И сега нека да разгледаме внимателно дали има в самата Библия нещо, което подкрепя такъв поглед върху нещата.

Самият Стар Завет може да послужи за тема на много спорове, защото събитията там са станали смътни. Но ще бъде ясно за всеки, който не иска да спори, че Стариият Завет точно описва значимия процес на проникване на Аза в цялото естество и същност на човека. Всеки, който от становището на Духовната Наука чете за повикът, отправен към Мойсей от Горящия Храст, ще разбере, че всъщност Мойсей тогава беше издигнат в духовния свят. Когато Бог се яви на Мойсей в Горящия Храст, Мойсей попита: "Кой да каже на хората, че ме е изпратил?" Бог каза: "Кажи им, че Онзи /Единственият/, Който може да каже "Аз съм", те е изпратил." И ако проследим целия процес на въплъщаване на Аза, стъпка по стъпка, тогава Библията осветява това, което самостоятелно е открито от Духовната Наука.

Но нещо друго е съвсем сигурно, а именно, че от гледна точка на Християнството Библията не трябва да бъде разглеждана по същия начин, както другите исторически документи. Ако обърнем внимание на личността на Павел, можем да научим много, което да ни насочи към подобно становище. Когато изучаваме най-ранната форма, под която Християнството е разпространявано, от която всички негови по-късни разклонения

водят началото си, ние откриваме, че никой от Евангелските разкази не е даден от Павел, и че той говори за нещо доста различно. Какво даде импулс на Павел? Как този неповторим Апостол придоби своето разбиране за Христос? Просто и единствено като последствие от събитието в Дамаск, което е не резултат от физически, а от свръхсетивни истини. А сега, какво е основа на учението на Павел? Това е знанието, че Христос - въпреки че беше разпнат - живее; събитието от Дамаск разкрива Христос като Живо Същество, което може да се яви на хората, които се извисят до Него; - разкрива още повече, че наистина има духовен свят. И Павел прави паралел между Христовото явяване пред него и Неговото явяване пред другите. Той казва: "Първо Той се яви на Кифа, после на Дванадесетте, след това на петстотин Братя едновременно, на Яков и по-късно на всички Апостоли, и най-накрая също и на мен, родения преди своето време." (I послание на св. апостол Павел към Коринтяни 15:5-8 - бел. пр.) Това допълнение на Павел "родения преди своето време" е странно. Но самият израз е доказателство за опитните Посветени, че Павел говори с пълно познаване на Духовната Наука. Той казва, че е "родения преди своето време" и от това ние разбираме, че неговото просвещение трябва да бъде възприето като несъмнен факт. Само ще загатна за смисъла му. Павел иска да обясни с тези думи, че понеже е бил роден преди своето време, той е по-малко вплетен в материалното съществуване. Той намери своето озарение от знанието си: Христос живее и е тук. Павел показва, че базира своето Християнство на тази свръхсетивна истина и че това е убеждение, придобито като резултат от непосредствено възприятие.

Най-ранната форма на Християнството, каквото то се е разпространявало по света, е основана на свръхсетивни факти. Ние бихме могли да покажем как съдържанието се в Евангелието на Йоан е базирано на свръхсетивни впечатления, които авторът на това Евангелие предава като свои лични опитности, и осъзнавайки че първоначално за Християнската религия е било възможно да печели последователи на основата на свръхсетивни преживявания на хора, способни да виждат в духовните светове, не можем повече да си въобразяваме, че е правилно да прилагаме за Библията същия критерий, който използваме за други странични документи.

Всеки, който проучва Евангелията със същите методи, които използва с такава цел за други документи, е изправен пред нещо, чиято вътрешна същност никога не ще може да разбере. Но човек, който достига до опитностите на авторите на Евангелията, ще бъде отведен в духовния свят и ще стане една от онези личности, изградили своето познание и своята мъдрост извън духовния свят, и предали ни ги на нас.

Би трябвало да осъзнаем, че онези, от които Евангелията водят своето начало, бяха Посветени, пробудени души, вземайки в предвид също, че

има различни нива на пробуждане. Просто си представете, че различни хора описват планински пейзаж; един стои в подножието, друг по средата и трети на върха. Всеки един от тези хора ще опише пейзажа по различен начин, според своето местоположение. Ето как духовният изследовател разглежда четирите Евангелия. Авторите на четирите Евангелия бяха Посветени на различни степени. Разбираемо е, че може да има външни противоречия, точно както би имало в описанието на планинския пейзаж. Най-дълбоко от всички е Евангелието на Йоан. Авторът на Евангелието на Йоан беше най-дълбоко посветен в тайната какво се случи в Палестина в началото на нашата ера, защото той писа от върха на планината.

Духовната Наука е способна да осветли Евангелията напълно и да докаже, че разнообразните противоречия в книга Битие в началото на Стария Завет изчезват. Тогава директното възприемане на духовните светове ни довежда до ново разбиране на Библията, която е най-удивителен документ. Човек, който се занимава с духовно изследване ще открие, че има четири гледни точки, различни при хората, подходящи към изучаване на Библията. Първата е становището на наивния вярващ, който вярва безусловно на Библията и не обръща внимание на никакво друго разглеждане; втората е тази на "умните" хора, които не стоят зад позицията нито на историческото проучване, нито на Библейските анализи, нито на естествена наука. Те казват: "Ние не можем да приемем Библията като еднозначен документ." И когато такива хора осъзнаят, че естествената наука противоречи на Библията, те стават "Свободни Мислителни", т.н. "Свободни Духове". Те са в повечето случаи честни, искрени хора, търсещи истината. Но тогава стигаме до нещо, издигащо се над становището на "умните" хора. Много свободни мислителни са били убедени, че Библията е подходяща само за началния етап на човешката еволюция, и не могат да я подкрепят срещу науката. Но след време им идва на ум, че много от даденото в Библията има преносен смисъл; че то е дреха, изплетена около събитията. Това е третата гледна точка - тази на символиста. Тук властва пълна произволност, а също и възгледът, че Библията може да бъде разбрана символично.

Четвъртата гледна точка е тази на Духовната Наука. Тук няма никаква двусмисленост, а в известен смисъл точно обяснение на казаното в Библията. Ние сме върнати обратно до Библията, за да я разберем в истинския ѝ смисъл. Една важна задача на Духовната Наука е да върне Библията на нейното истинско място. Ще бъде щастлив ден, когато ще чуем с нови думи онова, което в действителност се намира в Библията, различно, наистина, от всичко казано в наши дни.

Можем да минаваме от изречение на изречение и ще видим, че Библията навсякъде съдържа послания от Посветени към Посветени, събудени ду-

ши говорят на събудени души. Духовното изследване по никакъв начин не ни отчуждава от Библията. Човек, подходящ към Библията чрез духовно изследване, преживява изясняването на детайли, за които преди имаше съмнения, защото не можеше да ги разбере. Става ясно, че той правеше грешки, когато не можеше да разбира. Сега обаче той схваща онова, което му е избягало веднъж, и постепенно напредва към гледна точка, от която казва: "Сега разбирам определени неща и виждам тяхното дълбоко значение; други, отново изглеждат невероятни. Но точно както по-рано не разбирах това, което сега ми е ясно, така по-късно аз ще разкрия онова, което има още по-дълбок смисъл." И тогава такъв човек с благодарност ще приеме това, което го обърква, оставяйки на бъдещето нещата, които не може още да си обясни.

Библията в цялата и дълбочина ще бъде разкрита едва в бъдеще, когато духовното изследване, независимо от каквото и да било предание, вникне в духовните факти, и бъде способно да покаже на човечеството какво наистина съдържа този документ. Тогава тя повече няма да изглежда неразбираема, защото ще се чувстваме съединени с влятото в духовната култура чрез онези, които я написаха. В нашата епоха за нас е възможно, чрез Посвещението, отново да изследваме духовния свят. Поглеждайки назад към миналото, се чувстваме съединени с онези, които са си отишли преди нас, понеже можем да покажем как стъпка по стъпка те съобщават онова, което са получили в духовния свят. Можем да предречем, че Библията ще докаже самата себе си като най-мъдър документ на човечеството, най-дълбокия извор на нашата цивилизация. Духовната Наука ще може да възстанови това познание. И, колкото и много предубедени хора да казват: "Библията не се нуждае от такова сложно обяснение - толкова е просто, тя е вярна" - някой ден ще бъде реалност, че Библията, дори когато не е напълно разбрана, ще работи върху всяко сърце със силата на своите вътрешни мистерии. Ще бъде осмислено също, че нейната простота е само в нашите схващания, и че никоя мъдрост не е достатъчна за пълното и разбиране. Библията е най-дълбок документ не само за обикновените хора, а също и за най-мъдрия от мъдреците. Мъдростта, по този начин, достигната духовно и независимо, ще ни отведе отново при Библията. И Духовната Наука, освен всичко друго което трябва да донесе на човечеството, ще бъде средството за достигане и покоряване на Библията.

ДУШИТЕ НА НАРОДИТЕ В СВЕТЛИНАТА НА ДУХОВНАТА НАУКА

Превод от френски: Марушка Иванова

Темата,тази вече също е почерпена от импулсите, които може да ни даде нашата епоха. Сега, дори когато народите са толкова многобройни, за да

се противопоставят един на друг, вътрешният поглед на човека сякаш е призван да се фиксира върху силите, върху най-съществените реалности, живеещи в тези народи, за тях ние ще говорим днес, в кръга, в който тези сили, тези най-съществени реалности могат да бъдат изразени с термина "Души на народите".

Обаче, в нашата епоха, вече е трудно да се говори за индивидуална човешка душа, в смисъла на Духовната наука, както трябва да се направи тук; защото, с оглед материалистичното течение на нашето време, така разпространено, не е така лесно да се сложи основата на понятието за една реална, автентична, вътрешна същност, за една индивидуална душа, което то подлага на съмнение, което то отрича. Защото натуралистичната, материалистичната мисъл - тази мисъл, която често счита, че трябва да отказва да допуска душевната и духовна реалност в тяхното истинско значение, защото тя иска да се опре на твърдия терен на науката - е още твърде чужда на това, което може да бъде наречено "народностна душа". Тази народностна душа, трябва ли, значи, да бъде нещо друго - така говори натуралистичната мисъл - освен съсредоточеност на всичко, що се извява през индивидуалните души, на всичко, което създава свързаността на определена общност от хора, но има реална основа само в индивидите. Вече отбелязах, в първата лекция, която си позволих да изнеса тази зима, че голямото събитие на нашето време, пожертвването на толкова много души, ориентира, обаче, вниманието към реалността на "душите на народите". За да има повече или по-малко съзнание за това: за този, който призова на предопределеността се жертва, това пожертвование на душата на народа е за него нещо реално, нещо живо, което има вътрешната субстанция. Дори философите от нашето време, така враждебни на едно истински духовно изучаване, не могат, когато те опитват да изследват по-дълбоко условията на общностния живот на хората, да избегнат спирането върху идеята за една душа на общността, за "народностна душа", с други думи. Така и Виндт, философ от Лайпциг, който се ползва днес с толкова голямо почитание, и за когото не може да се каже, че е склонен да се отдаде на едно изучаване, основано на Духовната наука, не може да направи друго, освен да види в духа за общността нещо реално, на което той преписва един организъм и дори персоналност. Такива неща привличат вниманието върху факта, че този, който се занимава с философия трябва поне да се приближава до съобщенията на Духовната наука и че, основно, нещо друго, освен тяхното непознаване, ги кара да мислят, че духовния живот и духовната действителност са само един израстък на външната действителност. Виндт вижда дори определен организъм в това, което живее в недрата на един народ, чрез езика, нравите, религиозните възгледи и дори казва, че определена индивидуалност се извява чрез това. Но класи

ческата философия още не е дошла, до наши дни, до едно духовно изучаване, в точния смисъл на думата. За това, е необходимо да се изходи от основите, върху които привлякох вниманието ви на вчерашната лекция.

Посочих ви, че човешката душа, преодолявайки своите вътрешни сили, преодолявайки интимни борби, се развива и се приготвя да съзерцава духовната реалност, духовния свят; и чрез това, тя се издига до една опитност, която можем да изразим така: "Виждаме се в недрата на духовния свят, като мисъл на висшите духовни същности; така както мислите ни живеят в нас, се усещаме, чрез развитието на душата, като мисъл на висшите духовни същности. Привлякох вниманието ви върху факта, че истинската душевно-духовна същност на човека, която, по време на обичайния сън, от заспиването до събуждането, живее вън от човешкото тяло, е преобразено, озарено от това развитие на душата; така че човекът познава себе си като реален участник там, където обикновено е несъзнателен, в своето истинско духовно съществуване, така както в своя физически живот, той се познава като съществуващ във външната природа. Привлякох вниманието ви върху основанието, на което, по време на тъмния живот на съня човекът не може да озари своята душа от съзнанието на духовното съществуване. Казахме, че от заспиването до събуждането, я изпълва желанието да потъне отново в своето физическо тяло; и това желание действа като мъгла, която замъглява това, което иначе и се представя тук, освободена от тялото по време на съня, тя почива в недрата на духовния свят. Защото, можем да го кажем: Духовната наука заключава, че душата трябва да бъде една автономна същност, че тя трябва да се познава освободена от тялото; тя знае също, че в състоянието, в което душата може да влиза всеки ден в съня, тя не може да опознае нищо от това състояние, тя не може да узнае защо нейното съзнание е затъмнено. Научавайки се да познава собствената природа, същността на човешката душа, освободена от тялото, духовния изследовател се научава още да опознава по един друг начин това, което значи: да потъне отново при събуждане в човешкото тяло. И тук трябва да формулираме едно важно познание на Духовната наука, един важен резултат от неговото изследване.

Духовният изследовател има съзнателна опитност с това потъване във физическото тяло. Така както успява да направи съзнателно това, което в съня е несъзнателно, той усеща също как душата живее в тялото, когато е потопена отново там. Той знае, че в съня, душата има замъглено съзнание, но че, когато потъне отново в тялото и живее там, тя е, би могло да се каже, "по-будна", такава, каквато не може да бъде със своите собствени сили. Така както в съня тя има едно по-заглушено съзнание, както и чрез своите собствени сили, поради желанието, което живее в нея, през дневния живот тя е, по-будна, по-ясна, по-озарена, такава, каквато не може да

бъде чрез своите собствени сили. Потъвайки в тялото, тя може да участва в опитностите, които то позволява; но тези опитности са по-ярки, каквито не могат да бъдат от страна на силата, която самата душа донася.

На духовния изследовател тогава се явява истината на това твърдение: всичко, което ни заобикаля във външния свят и което е само просто "физическо", е проникнато от дух, в цялата физическа действителност живее, в основата, един духовен елемент. И така, както човешкото същество прониква в озареното поле на своята душа, то потъва в своето тяло и знае, че не е само едно тяло, а че духът и душата го пропиват; и в това душевно поле, което той възприема, потъвайки в своето тяло се намира това, което води един действителен духовен живот - не само личен, а свръхличен - това, което ние не срещаме, когато изживяваме опитностите между заспиването и пробуждането, но в което живеем, когато потъваме в нашето тяло. В това тяло, из между много други елементи, срещаме това, което може да бъде наречено душа на народа, която импрегнира нашето душевно и духовно тяло. С нашето тяло то не е само една телесна материалност, която ни е дадена; с това тяло, което употребяваме като инструмент между раждането и смъртта, ни е дадено това, което го импрегнира с душа и което не е идентично с нашата "индивидуална душа". Това, което, щом потънем в нашето тяло, се свързва с нашата индивидуална душа, е "духът на народа", "душата на народа". Всеки път, когато заспиваме, изоставяме един вид, жилището на народностната душа, към която принадлежим.

Духовният изследовател /често го отбелязвам/ не се притеснява от това, че ще бъде упрекнат в "дуализъм", който би бил в противоречие с "монизма", когато обръща особено внимание на факта, че човешкото същество е една дуалистичност, че всеки път, когато то заспива, единствено, което то е, се разделя в дуалистичност; и той се притеснява толкова малко, колкото и химикът се опасява, че ще бъде упрекнат в дуализъм, щом казва, че водата се състои от водород и кислород. В човешките същества, такива, каквито ги виждаме като външни физически форми, не живее само индивидуалната душа която преминава от съществуване в съществуване, която се реинкарнира постоянно в течение на последователни земни съществувания; в тези преместващи се физически форми, живее още един друг душевен елемент, живеят действителните народностни души, проникнати от съзнание. Само че, те са пропити от една друга форма на съзнание; и за да можем да си представим колко различна е тази душа на народа, ще фиксираме вниманието си върху това, което следва.

Поставено пред външната реалност, човешкото същество приема едно, вариращо според склонностите на своя характер поведение, според цветовете, които нюансират живота на неговата душа; то или се е отдало, един вид, на наблюдаване на нещата, на външните обекти; или живее, без да

проявява особена склонност към поглеждане отвъд хоризонта на външния свят, то иска да живее повече в това, което живее в неговата собствена душа и да се оживява от нейните вълнения. Този контраст се явява пред нас, когато обърнем поглед към Гьоте и към Шилер. Мисълта на Гьоте, наречена с пълно право "конкретна", почива върху обектите, простира се над тях; и живее по начина, по който Гьоте живее с нещата и един вид диша тяхната духовност като дихание. Погледът на Шилер беше по-малко отправен към нещата от периферията, повече обърнат към душата, към това, което във вътрешното същество трепти, тече и се оттича. Народностната душа, която живее през историята е от такава природа, че за нея външният свят не присъства, докато той присъства за индивидуалната душа. Както нещата присъстват наоколо в природата, присъстващите за народностната душа сме самите ние. Нашите души, които винаги, при събуждане спечелват телата ни, са един вид "обектите на наблюдение" на народностната душа, проникваща в нас, които нещата от природата са обектите на нашето наблюдение. Още щом потънем в нашето тяло, ние сме - не може да се каже "забелязани", но обходени в нашата воля от силата и активността на народностната душа. Тя е ориентирана към нас.

Но може да се получи разлика: народностната душа се обръща повече към това, което прониква в тялото по-скоро, отколкото към индивидуалната душа. Както го обясних в примера с човешката душа, ориентирана към природата при Гьоте - свободният импулс на народностната душа може да улови в нас по-скоро индивидуалната душа, може да се отдаде повече на нея; или, народностната душа може да живее повече в самата себе си; както посочих това за Шилер, тя може да живее по-скоро за това, което може да усеща като свое собствено благо с помощта на телесната природа на човека. виждаме, значи, в народностната душа едно индивидуално съзнание за което нашите души са, един вид, това, което природата е за нас.

Опирайки се на определени характерни качества на човешката душа бихме могли да добавим още много други детайли върху душите на народите и техните особености. Но ще разберем добре това: както индивидуалните души са разнообразени по хиляди начини и се държат различно пред света, в следствие на което погледът на човека е ориентиран по-скоро навън или по-скоро навътре, народностните души могат да се отнасят различно по отношение на индивидуалните души, които срещат.

Ходът на историята, протичането на събитията, са следствие именно от приетото от народностните души поведение към индивидуалните души. Така народностните души се обагрят от нюанси и живеят невидими в това, което наричаме човешка история. И сега, бих искал да се опитам да опиша - поне за няколко действителни народностни души - това, което духовното изследване има да каже за тяхната природа.

Тези от аудиторията, които са слушали запазените за тесни кръгове лекции, ще знаят, че едно такова описание не се прави тук за първи път и не за първи път е изисквано от великия големия момент, който съставя нашата епоха, но че винаги съм описвал по същия начин тези елементи, които са резултат от духовното изследване, носещо съобщения да народностните души, в продължение на дълги години, преди импулсите на днешното време да ориентират отново душите към едно по-точно изучаване на това, което живее в народите.

Когато наблюдаваме как се проявяват народностните души в историята, бихме могли да отидем далеч в хода на човешката еволюция такъв, какъвто духовното изследване го разкрива. Ние ще отидем само до средата на тази световна еволюция, която е, така да се каже, готова да изясни за днешното време това, което ни интересува най-много днес. Ние можем да следваме една народностна душа с особена природа, издигайки се до египетската античност, чийто живот беше близкородствен на този на древна Халдея, Вавилон, Асирия, и който предшества в еволюцията гръцкия и римския живот. Духовният изследовател говори тук за действителни народностни души, изявили се в този египетски, халдейски, асирийски, вавилонски живот, както индивидуалната душа се изявява в човешкото тяло. Да се каже, че народностните души имат организъм и индивидуалност не е само говорене в "символи"; така, както е вярно, че една индивидуална душа, съзнателна за самата себе си, се изявява във всяко човешко тяло, в историческите събития, които протичат в недрата на народите, така и действително съзнателната за самата себе си и уловима в свръхсетивното народностна душа, се изявява по посочения начин; така че ние потъваме съзнателно в тези народностни души, когато сме подготвили своята душа за съзнателното стигане до тях, както вчера бе посочено.

Обаче, това, което народностните души, които стояха в основата на живота на египтяни, вавилонци, асирийци и халдейци имаха като особеност, е, че, в голяма степен - нещо, което се среща само още в живота на азиатските и най-много и в африканските народи - те водят един собствен живот, така че, може да се каже, че народностните души малко се посвещават на индивидуалните души. Там индивидуалната човешка душа, докато живееше свързана с тялото, се идентифицираше, в определено изтриване на индивидуалността, с това, което беше народностната душа. Тази същата се изявяваше много повече чрез това, което хората извършваха, което индивидите не можеха да направят. Ето това определя типичната природа на халдео-вавилоно-асирийската цивилизация.

Духовната наука посочва, че, тъй като живеят в невидимото, народностните души са в сродна връзка с цялата духовност, пропиваща цялата материалност. Само защото, в модерната епоха, човешкото същество се е от

теглило повече в душата си, природата е станала за него другият полюс, за него е станало като "лишено от душа" това, което не му явява навсякъде проникнато от душа и дух. Когато древният египтянин, древният халдеец гледаше света, той виждаше още, до една твърде голяма степен, такова до каквото по-късно вече не се стигна, той виждаше в хода на звездите, в преместването на небесните тела, а също и в движенията, които протичаха в облаците и във водата, в образуванията на земята от воден елемент - той виждаше навсякъде израза на духа в материята. Така, както, човешкото същество, когато гледа лицето на някой друг, вижда в движенията и промените на това лице израза на душата, египтянинът, халдееца, свързан със своята народностна душа, както бе описано, възприемаше, в това, което днес наричаме "астрологическо" виждане на света, във всеки външен, материален елемент, физиономията на вътрешната реалност, говора на духа. Така небето, целият свят, бяха за него проникнати от душа; или по-скоро, докато народностната душа говореше още в човека, този последният виждаше през всички жестове на природата, в цялата външна физиономия на природата, една духовна реалност.

Вътрешния прогрес на човечеството се извърши именно от факта, че с течение на времето, гръцката и римската народностна душа заеха мястото на египетската и на халдейската народностна душа. Те се различават от тези последните по това, че са по-малко заети със самите себе си, че се посвещават с любов на човешката индивидуалност. Така, за първи път се издигна в еленизма светлината на това, което може да се характеризира, говорейки за защита на човешката индивидуалност, дори когато тази последната е потопена в недрата на народностната душа; и всичко велико, което гръцката народностна душа произведе в изкуството, в поезията, във философията, е резултат на тази особена връзка на индивидуалната душа с народностната душа.

Сега ми е нужно, за да бъде тази лекция напълно разбрана, да вмъкна накратко един поглед, хвърлен върху индивидуалната душа. Духовната наука, всъщност, не си прави за човешката душа една така примитивна, така проста представа, като тази на външната наука.

За духовния изследовател, човешката душа е, разбира се, едно живо единство, което се изразява в живота на Аза. Но вярно е също, че както светлината, преминавайки през призма, се разделя, така да се каже, на различни цветове - на червено, жълто до синьо и виолетово, преминавайки през зеленото - в човека, като следствие от неговите контакти с външната реалност, която е като "призма" на душата, единството на живота на тази душа се разделя на три начина на изразяване - бих казал - основни, които се определят, според Духовната наука, с изразите "сетивна душа", "душа на сърцето" и на "разумна" и "съзнателна душа". Лесно е, безразсъдно лесно,

да се присмива някой на едно такова разделяне на човешката душа, опирайки се на системата на една наука, която счита, че се намира на терена на един автентичен научен дух. но също толкова вярно, колкото това, че не може да се постигне познание за светлината, без да се наблюдава тя в нейното отношение с материята на призмата и без да се види, да се разделя на цялата гама от цветове на небесната дъга, така, не може да се постигне опознаване на индивидуалната душа, ако не виждаме как светлината на душата, в нейните контакти с външния свят, се разделя на различни лъчи: лъчът на сетивната душа, този на душата на сърцето и разума, и този на съзнателната душа. Когато гледаме сетивната душа ни е нужно да кажем: душата се развива и става сетивна душа, когато живее повече в самата себе си, когато, така да се каже, нейните собствени сили, дори ако те живеят в тялото, се опитват да се отделят от външния свят. Както разделената от призмата светлина живее по-интензивно в жълто-червеното, в сетивната душа, душата живее с по-голяма интензивност.

Обратно на това, съзнателната душа се развива така, както светлината прави там, където е повече отслабена, където тя става подобна на мрака: в синьо-виолетовото. Съзнателната душа се развива в опитностите, които се проявяват във физическия вътрешен живот, където е усетено повече това, което тялото може да даде чрез своите сили и своите характеристики. И между двете, между съзнателната душа и сетивната душа, която носи в себе си физическия живот, с неговите пулсации, неговите инстинкти, неговите страсти и неговите импулси, вън от контакта със съзнателната душа, която работи изцяло в своята връзка с тялото - между двете живее душата на сърцето и на разума, един живот, който има с цялостността на душевността почти същото отношение, както зеленото, поставено между червеното и виолетовото, или с жълто-червеното, от една страна, и синьо-виолетовото, от друга. Както физикът не може да открие природата на светлината без да знае как тя се разделя на цветове, така духовният изследовател не може да постигне познание за живота на човешката душа, ако не я разделя на изолираните от призмата лъчи: сетивна душа, душа на сърцето и разума и съзнателна душа.

Но това разгръщане на живота на душата в изолирани лъчи, не се изявява навсякъде, на всички места, по един и същи начин. И тук трябва още веднъж да отбележим, че човешкото същество не преминава от едно съществуване в друго по един и същи начин през цялата земя. често е казвано тук, че душите, които са се появили днес, са минали също, извън техните предишни животи, например, през египетско-халдео-римската епоха, и през гръко-римската епоха, и са имали също случай да живеят при различните минали цивилизации. Но в хода на историческото развитие, човешката душа не се изявява навсякъде по един и същи начин. Трябва,

напротив, да кажем това: начинът, по който тя се държи, когато слиза в тялото, зависи от възможността, която тя има, да отговаря на това, което изисква от нея народностната душа, например. Една народностна душа, такава, каквато съществуваше, например, в древен Египет, в древна Халдея, е особено благоприятна за развиването на сетивната душа. Животът на душата на сърцето и разума се разви в гръцкото изкуство и поезия, в живота на гръцкото право, която не зависи от изолираната индивидуалност, но е родено от адаптацията на душата на народа към гръцките и римските тела.

Имаме, значи, в основата, в историята, три еволюционни полета, точно разграничени от народностните души: работата на египетската и халдейската народностна душа е такава, че човешките души, които се появяват отново през тази епоха, в тела, имаха особен случай да развият своята сетивна душа; в гръцкия и римския живот, народностните души са от такава природа, че човешките индивидуалности могат да развият своята душа на сърцето и разума. И сега ние живеем в една епоха - духовният изследовател поставя нейното начало през XV, XVI век - в която еволюиращото човечество има случая да развие най-вече съзнателната душа. Разцъфтяването на тази съзнателна душа е особено благоприятствано от настоящите народностни души. И това време, което е наше, трябва да има за нас един особен интерес. Защото, най-общо, нашата епоха има за задача да развие съзнателната душа. Това означава, че народностните души си дават за задача да импрегнират телата по такъв начин, че душата, вследствие на това, че живее в тяло, намира в него възможността да се свърже там по такъв начин, че да направи от него инструмент, който да и служи. Ето защо нашата епоха е тази, която може да развие външната наука, външното наблюдение. В епохата, в която съзнателната душа се развива в една по-голяма степен, отколкото друг път, в която душата е свързана с тялото, са родени интензивните нужди, склонността да се наблюдава външната действителност, сетивната, с която тялото е във връзка чрез сетивата; родена с необходимостта да се основават цивилизационни течения, които визират най-вече съединяването на душата с тялото. Духовният изследовател разбира, като съвършено оправдано през модерната епоха, развиването на съзнателната душа, възприемането чрез тялото на света на нещата и фактите, предадени чрез сетивата. Но от друга страна, основното оцветяване - бих казал - което се разстила върху живота на модерните народи е "нюансирано". И нюансите са представени чрез живота на народностните души. От тогава и интересно да се обрисуват за погледа на душата, от гледна точка на Духовната наука, поне някои от тези народностни души. Имаме, да вземем, например, народностните души от юг: италианската народностна душа, испанската народностна душа. Още щом духовният

изследовател се опита да се потопи в есенцията на италианската народностна душа, на испанската народностна душа, на тези живи, реални същности, е принуден да се придържа към един универсален еволюционен закон, който външната наука малко познава и който няма никаква стойност за нея. Вчера привлякох вниманието ви върху този закон от една друга гледна точка, като ви казах: когато човешкото същество е преминало вратата на смъртта и е, следователно, влязло, основно, в свръхсетивния свят, където живее между висши същности, то се намира, в това, което обхваща изживяното в неговото тяло, и, по отношение на тези всемогъщи същности, в същото отношение, което то има тук долу със своите спомени. Неговият поглед се пренася към неговата телесна инкарнация, и му дава така "себесъзнанието", съвсем както в живота, сутрин, при събуждане, потъването във физическото му тяло, му дава съзнание за самия себе си. Виждаме, значи, когато се издигнем в духовния свят, как, по отношение на постигането на времето, се установява една връзка, аналогична на тази, която имат между себе си душата и тялото за пространствения свят. В пространството ние сме свързани са нашето тяло: за нашата душа, се установява едно времево отношение. След като сме преминали вратата на смъртта, когато сме станали дух, ние живеем с нашите спомени. Този живот на съединяване с нашите спомени в областта на духа е идентичен на живота, съединяващ тялото с душата във физическата област. Това ни води към закона на периодичността в духовното. Това, което ние самите извършваме, издигайки се към духовното, е закон за духовните светове. Духовните същности не усещат само последователност на събития според ритъма, с който живеем между съня и пробуждането, те преминават през различни състояния на съзнанието, отговарящи на вътрешните опитности през периодичността на епохите. Разбираме работата на народностните души само когато можем да се отнесем до този закон.

Ако духовният изследовател изучава, например, италианската народностна душа /нещата са аналогични при испанската народностна душа/, му се явява нещо, чието съзнание е ориентирано към древната египетско-халдейска епоха. Когато се потопява в своето тяло, човешкото същество вижда своето съзнание, своето себесъзнание да се усилват, след смъртта, това е ретроспективното виждане на своите земни опитности, които му дават себесъзнанието; по същия начин, има връзка между италианската народностна душа и духа на египетско-халдейския народ. Духът на италианския народ се отнася към изживените опитности, когато той беше дух на египетско-халдейския народ; цялата му душевна природа се потопява в духа на египетско-халдейския народ, както ние самите се потопяваме в нашето тяло при събуждане, когато намираме отново нашето лично съзнание. Законът за периодичността установява последователни ритми между

това, което духът на народа е произвел в египетско-халдейския живот и това, което духът на народа изявява и италианската природа в нашата епоха. Това, което Духовната наука заключава, черпейки единствено от духовното изследване, се потвърждава, бих казал, до всички подробности, когато погледнем към начина, по който се изявява духът на народа, който обхваща всяка индивидуална душа.

Но времето изтече. Духът на народа не запази особеностите, които имаше в древния Египет-Халдея. С течение на еволюцията /вашето внимание вече беше привлечено там горе/, душата се интериоризира; ето защо природата сега вече не и се явява одухотворена по същия начин, като в тази епоха. Това, което душата можеше да усети в древния Египет, в древна Халдея, под влиянието на народностната душа, италианската народностна душа го усеща като едно ново избликване на същия народностен дух - но интериоризиран. Биха ли могли нещата да ни се явят по-ясно от това, като отправим поглед към едно от най-великите творения на италианския духовен живот? Не трябва ли да допуснем, че едно творение като това, което се изявяваше в египетската природа чрез виждането на небесните тела в универса, ни се появява отново в италианския живот, по-интериоризиран обаче, изживяван повече в душата, навлязъл повече в човешката индивидуалност? Ето какво трябва да допусне Духовната наука; действителността ни го предлага в "Божествената комедия" на Данте. Пропиването от духа на целия универс, което египтянинът съзерцаваше, Данте го пресъздаде, но сега интериоризирано. Древната народностна душа оживя отново, тя усеща, че се пробужда спомен от минали времена. В това сътрудничество на същности от душевно естество в духа на египетско-халдейския народ и в този на италианския народ, виждаме как се изявява свръхличното съзнание на народностната душа. Това на италианския народ е духът на древния египетски народ, навлизащ отново в живота повтарящ се, според един вид ритъм. И този събуден отново живот и отново особено благоприятен за сетивната душа - повече интериоризиран - във всяка индивидуална душа, живееща в недрата на тази народностна душа. По време на египетско-халдейската епоха, сетивната душа можа да се развие най-вече под водачеството на народностната душа; италианската народностна душа се усеща отново сетивна душа, но сега, интериоризирана, приема ново оцветяване. Така ние виждаме народностната душа изявяваща, че в човешките индивидуалности, към които е отправено нейното действие, както човешката душа е ориентирана към природата, тя събужда всички сили на сетивната душа. Когато знаем как народностната душа работи в тялото на италианеца, разбираме великите творения, които Италия произведе и които имат своя произход в сетивната душа. Разбираме до най-малките подробности делото на Рафаел и Микеланджело, в

степената, в която то е произлязло от действието на народностната душа, когато знаем какъв нюанс трябва да облече индивидуалната душа под влиянието на народностната душа. Под това влияние, италианската култура е една "култура на сетивната душа".

Всяка култура, родена от народностната душа има своя собствена мисия, на нея и е определено да предизвика развиването на един специален нюанс от живота на душата с една особена интензивност, с особена енергия. Това няма отношение към развиването на индивидуалната душа. Но качеството на народа, към който в определен момент, душата идва да се адаптира, се представя по такъв начин, че тя предизвиква развиването с особена интензивност на един специален нюанс от живота на душата.

Аз ви моля да разгледате това, което изложих сега, като се абстрахирате от всяко чувство на симпатия и антипатия, като едно чисто научно описание. Като оживя отново в народностната душа на Италия и се отпечата в нея, древната душа на египетско-халдейския народ, както го беше правила вече някога, в характерът на сетивната душа, във френската народностна душа, се изявява древния еленизъм, нюансиран от романтизма. Но еленизмът се разгръща под една такава форма, че индивидуалната душа, която живее в недра на френския народ, пропива по-малко тялото, тя е по-свободна от това, което идва от тялото, като това не беше така през гръцката епоха. И тъй като гръцката народностна душа благоприятстваше най-вече развиването на душата на сърцето и разума, събуждането на еленизма във френската народностна душа благоприятства развиването на тази душа на сърцето и разума. Обаче състоянието на вътрешното съзнание на тази народностна душа почива на факта, че тук се разгръща един вид "спомен", обърнат ретроспективно към това, което бе изживяно в гръцката и римската народностна душа. Да погледнем по този начин вътрешната структура и особената природа на това, което става в сетивността, в съзнанието на народностната душа, е трудно, но наистина, за действителния ход на историята, от най-голяма важност. Душата на сърцето и на разума - ето това, най-вече, е типично за френската народностна душа. Тя даде, в гръцката култура, освободена от тялото, на френския народ формата на външната красота, формата на душата, която ни се явява още в тялото. Интериоризирана във френската природа, тази народностна душа ни се явява под една друга форма. Природата на народа вече не минава директно във формите на тялото, в това, което е видимо в пространството, както е в гръцката пластика; тя се разгръща в едно етеризирано тяло, оставащо само едно тяло на мислите, което е "представено" само вътрешно. Ето там, основно, почива присъщия характер на френската народностна душа; тя приема индивидуалните души в своите недра по такъв начин, че тези пос-

ледните се чувстват задължени да развиват своите вътрешни сили така, че те да се изявяват със сила във външния свят.

Как се поставя човек със сила във външния свят? Щом духът на народа не може, както в Гърция, да разгърне в пластиката това, което минава от духа в тялото, се образува един обикновен образ на това, което човешкото същество в своята имагинация, моделира, според духа, обитаващ тялото. Ето защо, френската народностна душа може да си образува само един вътрешен образ на човешкото същество, тя е способна да придаде повече стойност на идеята, която човек има за себе си, на това, което човек иска да бъде в света: това е нещото, което винаги е било наричано негова "слава": образът, който човек носи за самия себе си в своята имагинация.

Такъв е основният характер на френската природа, такъв, какъвто се ражда от народностната душа. Ето защо, важното за тази френска природа е да налага на света тази представа, която народностната душа създава в индивидуалната имагинация; душата на сърцето и разума работи като формира, самата тя, образи във всяка индивидуалност. Ние можем, значи, да допуснем, че особената величина на това, което индивидуалната душа може да бъде, под влиянието на народностната душа, се разкрива в този, в който народностната душа може да се развие най-вече в душата на сърцето и разума. Тя се разгръща най-вече в творенията на индивидуалните души, които са за нея инструментите, в които, сетивността, оживена от интелигентността се потопява в световните явления. Сетивността, оживена от интелигентността, има тенденцията, особеността да се освобождава и да работи вместо нея. Това ще се проявява в областта, в която човек работи свободно с интелигентността със сетивността. Ето защо френската култура достигна своя апогей там, където това, най-вече, е реализирано: от една страна, при Молиер, от друга - при Волтер - при Волтер - суха интелигентност, пропита от чувствителност, при Молиер - чувствителност, сърцето носено от интелигентността. Тук пред нас стои една народностна душа в своята особена характеристика, там, където наблюдаваме нейните проявления, отговарящи така добре на нейната природа, даващи оцветяването, което индивидуалната душа може да развие. И тъй като, освен това, цялата френска култура е като реминисценция на еленизма, то този последният може да я изследва достатъчно, което се затвърдява в малка степен от вътрешното течение, което следва френската култура.

Ако разгледаме френските поети в това отношение, като изразяващи нюансите на народностната душа, намираме навсякъде, че тази народностна душа - а не французинът индивидуално - обръща погледа си към еленизма. В това, което французинът прави, пише и мисли, се изразява този поглед, обрънат към еленизма. И то по такъв начин, че той винаги пита: "Какво са правила гърците, за да направят една добра драма? Какво е ка-

зал Аристотел за начина, по който една истинска драма трябва да бъде съставена?" Така се раждат споровете за единството на мястото и времето във драмата, което имаше още влияние върху Лесинг. Искат да съставят драма по начин, съответстващ на гръцкия идеал. И би се казало, че това, което усеща действително духовният изследовател се открива до най-малките нюанси. Гъркът говореше за гърка - значи, за самия себе си - по такъв начин, че в пълно съзнание, той си представяше самия себе си действително като представител на човечеството. За гърка, всички останали бяха "варвари". За него това беше особено оправдано: той притежаваше в един идеален смисъл една външна форма пропита от дух. И това оживя и излезе отново в спомена, който носи за това френската народностна душа. Но тъй като то е един "спомен", а не всеки спомен има своето потвърждение /защото има много спомени, които като изплуват, вече нямат напълно потвърждение/ нещата вече са разместени. Ние виждаме еленизма да оживява отново във френската народностна душа чак до обидата "варварин", която сега е във всички усти.

Така, както френската народностна душа благоприятства особено културата на душата на сърцето и разума, английската народностна душа получи като специална задача, в съвременната епоха, да развие съзнателната душа като такава. Това развиване на съзнателната душа се появява в еволюцията на човечеството не като повторение. Духът на италианския народ повтаря, под една друга форма, изживяното от египетско-халдейския народ; духът на френския народ повтаря, по същия начин, гръко-римския дух. обратно на това, духът на британския народ се появи като нещо младо, нещо ново в модерната еволюция и той е, в най-забележителната си форма, израз на модерната епоха, в степенята, в която в своя план, душата се явява такава като преди да мине през стадия, в който се свързва интимно с живота на тялото. Духът на британския народ е от такава природа, че благоприятства най-интензивно връзките с тялото, ето защо, той облагодетелства предаденото чрез тялото и най-вече, това, което, чрез неговото посредничество, може да проникне в душата. към тази мисия на културата на съзнателната душа е свързана мисията на материализма, която трябваше един ден да заеме място в човешката еволюция. Може да се каже, че духът на британския народ получи за задача да прояви най-вече материализма. Индивидуалната душа пази повече или по-малко своята независимост, но такава с характеристиката на народностната душа. Ще се върнем отново веднага на тази особеност на британската народностна душа; но за да изясним онова, което е част от неисканите задачи от народностните души ни е нужно да хвърлим поглед върху тази, която има като поле на действие Централна Европа и която се нарича германска народностна душа. Може бие нужно да подчертая: това, което ще кажа сега, не го каз-

вам за първи път, това, което можеше да се случи под влияние на войната; това, което ще кажа сега, съм го казвал винаги.

Германската народностна душа, духът на германския народ е особено способен да остойности в техния особен нюанс, не сетивната душа, нито душата на сърцето и разума, нито съзнателната душа; германската народностна душа е способна най-вече да изрази онова, което би могло да се нарече единство на живата душа в нейните три области. Наистина, не казвам това, за да произнеса възхвала за някой от народите; казвам го без симпатия и антипатия, в пълна обективност и защото духовният изследовател го представя така, както опитът с призмата показва светлината в червено и зелено. Това е един обективен факт: така както италианската народностна душа облагодетелства сетивната душа, френската народностна душа - душата на сърцето и разума, британската народностна душа - съзнателната душа, германската народностна душа облагодетелства Аза на човека, т.е., индивидуалното ядро на човешката душа, такова, каквото то се проявява в живота на земята, това, което се свързва с тялото и се потопява с любов в него при събуждане, и се отделя от него в момента на заспиване; това, което иска, като приятел да поеме грижа за това, което ни се явява във външния свят, но иска също, приятелски, да поеме грижа за това, което се издига към духа. Ето защо, можах да кажа, на първата лекция: германската народностна душа е това, което дава най-доброто на индивида, на индивидуалната душа, възможността да се потопява във всички дълбини на Аза, където човек може да търси това, което вълнува човешките сърца, това, което ги кара да страдат или ги води към щастие.

Към това е свързан факта, че тази германска народностна душа може да бъде лесно злеразбирана, това, което, в действителност, е разбираемо: че навсякъде, в нашата епоха се противопоставя едно такова неразбиране за това, което, в действителност е тази германска народностна душа, която не се изявява - както британската народностна душа - във видимото т., която не се посвещава директно на мисията на материализма, защото това изобщо не може да съответства на нейната природа. Но която, от една страна влиза в изучаването на външния материален свят, не бяга от него, а от друга страна се отдава на наблюдението на духа, за да черпи от неговите дълбини - от които се черпили Екхард, Якоб Бьоме, Гьоте, Фихте – това, което може да бъде черпено в диалога с духа, когато човек се обръща от външния свят и остава сам със самия себе си. Ето защо човек може да каже: дори ако индивидуалните души, обхванати в другите народностни души обръщайки се от тази област на народностната душа, могат да се потопят в това, което е духа - немският дух, от страна на природата на своята народностна душа, е винаги способен да се издигне до духовните

райони. Когато искат да се издигнат до диалог с духовния свят, душите на другите народи, трябва да се освободят най-напред от общността на народа; в Централна Европа, общата на целия народ душа вибрира от звуците на духа, тя говори за духа, когато води диалог с индивидуалните души. И защото народностните души се изразяват по характерен начин, когато ни се явяват там, където пропиват индивидите, където ги избират за инструмент на изразяване, за да се получи нещо характерно, тогава именно можем да изучаваме най-вече най-същественото от народностната душа. Когато изучаваме пътя на тази душа, обща за народа, това, в което нейните сили се изразяват като чрез характерни символи, ни се явява като потвърждение. И ние можем, разбира се, до изучаваме това, което е характерно за нея, когато я наблюдаваме в кулминационната и точка на разцъфтяване.

Няма никакво съмнение: един от най-големите изяви на британската народностна душа, и което за нас е характерно, е изключителното произведение на Шекспир: Хамлет; и за нас, плодът на интимния диалог на един германец с духа на германския народ, е Фауст на Гьоте. Каква характерна разлика между двете произведения! Разбира се, нямам нужда да говоря за величието на Шекспир и за неговия Хамлет; то е прието много лесно и никой няма да постави Хамлет по-високо от мен. Но относно факта, че той е произведение на британския народностен дух, бих искал да кажа това, което следва.

Как ни се показва Хамлет? Ние казваме, че мисията на британския народностен дух, е да въведе в течението на историята съзнателната душа, която е свързана с телесната природа, външната. Наскоро се появи книгата "Енигмите на философията", второ издание на труда озаглавен "Възгледите за света и живота през XIX век", появил се преди 14,15 години и сега допълнен чрез изследването на цялата западна философия. По време на тази първа публикация, си направих усилието, представяйки английската философия, да намеря един типичен израз, един израз, който особено я характеризира; и този израз беше в тази епоха "Философия на зрителя". Човек става "зрител" - това го развих отделно в страниците върху Джон Стюард Милл - когато се потопява с душата в тялото си и оставя света да се движи, наблюдавайки го от тялото.

Да сравним с това поведение философията на Фихте: тя не е философия на зрител, тя е "Философия на живота", нещо, което присъства в живота не като на спектакъл, а е едно с живота. Ето там е огромната разлика между германската философия и английската философия; и цялата дейност на британската народностна душа е такава, че прави от човека зрител, защото подпомага в него специално развиването на съзнателната душа, тази, която гледа. Още щом започне да развива специално съзнателната душа,

човешкото същество остава вън от явленията; то ги гледа така, както те могат да се гледат през тялото. Ето в това Шекспир е особено велик, в това, че - от далеч, като обективен наблюдател с лице към живота - той стои пред явленията на живота и го описва по такъв начин, че, ние виждаме това, той го описва като зрител и обрисова това, което усеща чрез своя обективен поглед отвън. "Мирогледът на зрителя" роден от народностната душа! Вярно е: когато индивидуалният човешки дух - това е духът на съзнателната душа - приближава с тази особена природа, която поддържа от народностната душа, вътрешното същество на човека, той вижда как протичат нещата във външността. Той няма достъп до вътрешното същество! и това е особено характерно. Той е велик в описанието на областта, в която протича външния живот, и в това, Шекспир е исполнител. Но там, където важното е да се вижда вътрешното същество през физиономията, тогава се появява това, което дава "гледната точка на зрителя". Тогава виждаме как - произлязла от духа на британския народ и представена с грандиозно изкуство - тази гледна точка на зрител е, относно вътрешното същество, това, което е съществото, съединяващо се с духа, скептикът. Не подценявам Шекспир, като казвам: "духът" там е като фантом. Виждаме духовното явяващо се външно: фантоматично. Забележете как се появява бащата на Хамлет: не като дух, а като "фантом". Този, който вярва във фантоми е, основно, материалист в духовна материя; той би желал да вижда духа както материалиста, който изисква духът да му се представя под формата на фина материя. Ето под този фантоматичен вид виждаме да се появява, в "Хамлет", бащата на героя и това се проявява чрез смута, който царува в момента, в който той се появява. Тъй като материалистичният дух може да се издигне само до фантома, смут и безпорядък се установяват в цялостността на доктрината върху духовете. Ето защо, докато, преди това, всички персонажи видяха духа, то по време на разговора с майката, например, само Хамлет го вижда. Духът, значи, е, в един момент обективно явление, а в друг - само субективно виждане. Този човек - зрител фиксира после своя поглед върху това, което трябва да бъде вътрешен живот - обаче Хамлет трябва да бъде един характер наблюдаващ това, което става във външния свят - и ние чуваме тогава от неговата уста великия класически монолог, при който той задава на духовния свят въпроса: Да бъдеш или да не бъдеш? Какво става след смъртта? Най-напред будност, после сън, образи, сънища, после съмнението: никой пътник още не се е върнал от тази страна, в която проникваме при смъртта - това е пътят на материалистичния дух, когато той иска да задълбочи това, което е духовния свят - и не стига до него. Ето защо, всички онези, които не искат да приближат духа така, както подобава, които са идеалисти или от друга природа - се чувстват вътрешно в сродство с Хамлет. Ето защо Херман

Грим казва - и с пълно право за много хора - че когато хората се потопяват твърде дълбоко в изучаването на своето собствено духовно състояние, те се чувствуват като пред бездна, и че като Хамлет, искат да се хвърлят там. Така отговаря този, който, като Шекспир, е вдъхновен от народността на душата, но се освобождава от нея по такъв начин, че иска да представи как тази народностна душа е пропита от дух; неговият отговор, почерпен от народността на душата, е рисунка на Хамлетовия характер, който показва, че за него, мостът, който води към духовния свят е разрушен, и че бездната, която се отваря пред него е пълна с несигурност. Дори там, където, под една художествена форма на едно съвършенство, което никъде не е постигнато, британската народностна душа ни говори, тя разкрива своята мисия: да наблюдава външното и да се спира пред бездната на свръхсезивното.

И ние продължаваме да характеризираме, с помощта на едно единствено явление, удивителната природа на германската народностна душа, задълбочавайки се, душата, която е благоприятна най-вече за живота на Аза, за хомогенността на душата, - продължаваме с изучаването на "Фауст" на Гьоте. Чувства ли се и тук душата също пред бездна, в която трябва да потъне? Не! Фауст се явява пред нас и за него, съществуването на духовния свят не подлежи на никакво съмнение; напротив, стремейки се, с носталгия, да напусне всяка сетивна и историческа реалност, с която е имал опитност лице в лице - той стои пред духа, духът му се явява и той не се съмнява, че човешкото същество, което задълбочава енигмите на съществуването не може да загине; напротив, на него му е нужно, отвъд пропастта, да намери съединяването с духа. Да сравним цялото колебание на Хамлет изправен пред бездната, такова, каквото се изразява във великия монолог "Да бъдеш или да не бъдеш...." и чрез въпроса, поставен на духовния свят: "да спиш, да сънуваш?" - да сравним това с постигнатото от Фауст в първата част на поемата, когато се намира с лице пред Духа:

"О, възвишен дух, ти ми даде, даде ми всичко,
за което те молах. Ти не напразно
сред пламъци лице към мен обърна!"

И после:

"Ти ме водиш към сигурната пещера,
показваш мен на мен самия;
дълбоки и потайни се отварят
чудесата на собствената моя гръд."

Ето това е съединяването с духа! В това съединяване, в това виждане на духа, въпросът: да спиш или да сънуваш? няма място, но единствено това, което се появява във втората част на произведението, тоталното проникване, оживено от човешкия дух, от Фауст в духовния свят и сигурността,

която получаваме, че човешкия дух, щом премине прага на смъртта, се свързва с духовния свят. Въпросът не се задава от несигурността върху това дали да бъдеш или да не бъдеш; сигурността е там, че душата, още от този свят тук долу, е поданик на духовния свят и, че щом премине прага на смъртта, тя намира пред погледа възвишения дух, който, ако в живота сме търсили достатъчно да го задълбочим, ни дава всичко, за което го молим. Там няма фантоматични виждания за духовния свят, защото виждаме в сцената на Кухнята на магьосника, че фантомите са пипани с хумор, с необходимата ирония. Там, духът, който се противопоставя на Фауст: Мефистофел, изобщо не е фантом; той е замислен по такъв начин, че не може да бъде представен по друг начин, освен като му се придаде човешка форма. Каква абсурдност, ако, както бащата на Хамлет, духът беше видим само за един единствен човек, или ако беше видим само веднъж и никога после! То идва от това, че във "Фауст", ние сме върху твърда почва.

Фигурите, като тази на Фауст поемат живот, черпен от духа на народа, от душата на народа. Във "Фауст" на Гьоте, има само отражение на това, което е станало в действителност. Но докато Гьоте създаваше своя Фауст, цялата народностна душа беше активна; тя се създаде в творбата, тя създаде нещо, което не живееше само във Фауст, а беше живо в духа. И Фауст на Гьоте е само образ на едно творение на германската народностна душа, която се рее в духовното и е още едва в началото на своята активност, това, което Гьоте знаеше много добре. Фауст е за нас, ние знаем това, образът на една сила и една същност, която живее с оглед на бъдещето. Така, както е вярно, че Гьоте създаде във Фауст един зародиш, една сила почива в германската народностна душа, една зародишна сила, която продължава непрекъснато да действа и да се развива, така, както Фауст ни се появява като едно същество, което непрекъснато трябва да прави усилие и в което всеки стремеж е само едно начало.

За да посочим това което е характерно за духа на германския народ, ще споменем още една особеност. Казах преди малко: разглеждайки духа на френския народ, ние разпознаваме, че той е обитаван от една реминисценция на древния еленизъм. Този спомен е нещо, което бихме могли да забележим на всяка страница на френската култура, но което работи под прага на съзнанието, което не прониква в съзнанието. Духът на френския народ моделира индивидуалната душа, придавайки и форма, която тя трябва да приеме под влияние на този спомен, но без това да прониква в съзнанието. Ако духът на народа действа върху индивидуалната душа, по такъв начин, че Азът да носи видимо характера на един Аз, тогава - тъй като може да се стигне едновременно до сетивната душа, душата на сърцето и разума, и съзнателната душа само чрез Аза - хармоничното съгласуване

на различните души трябва да стигне до съзнанието; докато "споменът" е от такава природа, че свързва духа на народа с предишните цивилизации. Виждаме така, че еленизмът влиза в духа на германския народ по начин съвсем друг от този, при който влиза във френската природа. Когато еленизмът иска да проникне в духа на германския народ в една особено характерна точка, и ако тази намеса трябва да действа върху индивида, трябва на нивото на съзнанието, да стане това, което, във френската природа, може да се изпълни само в несъзнателното и да се изяви, тогава, само в беседите върху изкуството; в германския дух, който е огледало на това, що е история в дълбочина, трябва това да проникне в съзнанието на човека, който се оставя да бъде вдъхновяван от народностната душа. Виждаме сега как, във втория "Фауст", се появява в обединението на Фауст и Елена, на физически план - т.е., в съзнанието - сливането с еленизма! Това не е просто една обикновена намеса в душата на сърцето и на разума; това е достъп до Аза. Фауст е, с цялата си човешка природа, поставен пред еленизма. Той означава съзнателно хармоничното съгласуване с една минала епоха. Мога, разбира се, да дам тук само изолирани указания. Но цялата история се оказва изяснена, когато разглеждаме по такъв начин действието на народностните души, оживяващи с неговия прилив, с неговите подвижни вълни, историята на човечеството.

Приближавайки още веднъж германската народностната душа и тази на британския народ, бихме могли да споменем повече от едно явление, което ще предизвика появяването на Азовия характер на германската душа, от една страна, и характера на съзнателната душа на британската душа, от друга страна. Това породило дори много особености на новата, неотдавнаша култура.

Имах за задача също да покажа как Гьоте, почерпена от дълбините на човешката душа и на Аза, е родена една теория на еволюцията, чрез която той опита да представи пълната последователност от организми, започвайки от най-простите, за да стигне до най-съвършените. Как е представял той, как една истинска естествена наука се ражда в душата на Гьоте, това е толкова резултат - би могло да се каже - от един "диалог на Гьоте с германската душа", колкото и нещо друго, родено от диалог с британската народностна душа. Защото Гьоте слиза така надълбоко в природата на нещата, за да предизвика раждането на човешката душа на една теория на еволюцията, ето затова Гьотевата форма на тази теория, родена от културата на Аза, е за толкова хора неразбираема, и не можа да се разпространи. Тогава, през XIX век, духът на английския народ завладя теорията за еволюцията и това, което Гьоте беше почерпил от дълбините на Аза, той направи от него, черпейки го от съзнателната душа, едно вътрешно понятие: "борбата за живот" на дарвинизма. Това, което Гьоте установи,

следвайки едно вътрешно развитие, дарвинизмът му представи външния аспект; и тъй като ние живеем, всъщност, в ерата на материализма, съвкупността на образованото човечество предпочете, пред теорията за еволюцията, почерпена от дълбините на Аза, тази на Гьоте, формата, която Дарвин изработи, вдъхновявайки се от британската народностна душа.

На една определена точка, ние днес още сме обзети от този отказ на цивилизацията на Аза, в това, което се отнася до отхвърлянето още и днес от хората, смятащи се за специалисти в тази област. Защото Гьоте създаде също една "теория на цветовете", която се разбира единствено от този, който може да я приеме, опирайки се на характера на човешкия Аз. Но човечеството не прие тази теория за цветовете на Гьоте, извлечена от дълбините на културата на Аза, а прие тази на Нютон, инспирирана от духа на британския народ, почерпена от съзнателната и материалистичната душа. Ще дойдат времената, при все това, когато хората ще научат, че в Гьоте има още много неща, които ще трябва да приемат. Позволете ми тук да кажа просто "в скоби" това: Някои можаха да успеят да се откажат от своите медали и отличителни знаци; но истинското достойнство ще бъде постигнато едва когато хората се отказват не само от медали и отличителни знаци, а също и от материалната форма на теорията за цветовете, тази на британската народностна душа.

Този, когото народностната душа инспирира по такъв начин, че неговата инспирация е като диалог на тази народностна душа със самия човешки Аз, живее по такъв начин, че в най-важните моменти от живота си, той има съзнанието, че работи за едно съдържание, на което външния живот предлага потвърдението. Така Гьоте потвърди едно съдържание, което се появи в неговата душа, в неговата интуиция, когато основа своята теория за еволюцията. Но този, който гледа света не като черпи от дълбините на Аза, а изхождайки от съзнателната душа - външно - вижда, във външния ход на нещата само борба за живот. Всеки основно, проектира своята вътрешна природа върху външния свят. сега всеки може да си представи какво могат да бъдат настоящите събития за тези, които могат да бъдат инспирирани от духа на германския народ и за тези, които са инспирирани от духа на британския народ. Този последният говори за борба за живот. И докато духът на германския народ инспирира по такъв начин, че човек вижда в своя противник "враг", от гледна точка на духа на народа, който, в областта на науката инспирира борбата за живот, виждаме също във външния живот битка: всичко се превръща в "конкуренция".

На първата лекция, се опитам да нахвърля, поне чрез няколко думи как може, приблизително, да ни се представи руската народностна душа. Нямаме достатъчно време днес, за да посветим повече на тази душа; ще отделим, обаче, необичайното при нея. Характерното за нея, това, което

веднага привлича погледа, е, че, основно, тя е най-малко способна да прави това, което прави сега: външната борба, войната. Има една характерна книга на Мережковски, която вече споменахме: "Бъдещата утайка на обществото". В края на книгата става въпрос за въздействието, което прави върху него Хаджа София, огромната църква на Константинопол. Намираме в описанието на това въздействие, разбира се, атмосферата, която трябва да бъде тази на руската народностна душа, когато тя самата се разбира; и Мережковски завършва, казвайки, че след като се е оставил изцяло на въздействието, което упражняваше върху него Света София, е обзет от молитвената атмосфера, че е имал огромното желание да се моли за своя народ:

"Света София, светла и тъжна, изпълнена от кехлибарената светлина на последната Мистерия, държеше душата ми в разруха и обзета от ужас. Гледах свода, приличаш на небесния свод, и мислех: ето, че Тя е тук, направена от човешки ръце, Тя, - човешкото приближаване към Бога, Единният и Триединен на земята. Това е било - и ще става много по-силно. Как могат да не дойдат при Бащата на света, тези, които вярват истински в Сина? Как могат да не дойдат при Сина тези, които обичат света, когото Отец също е възлюбил толкова, че му е дал своя Син? И те, те полагат душите си за него и за своите приятели. При тях, Синът е вече там, щом Любовта е там. Те не знаят само името.

И ме обзе огромното желание да се моля за всички, да се моля в този храм на бъдещето, да бъде дадена на моя народ истинската и победоносна сила: за съзнателната вяра в Единния и Триединен Бог".

Както виждаме в духа на германския народ, че ни изпраща своя представител, Фауст, който у в пълното си развиване, така виждаме в руската народностна душа тази, която още чака това, което трябва да дойде. Цялото оцветяване на душата тук може да бъде само това на погледа, отправен към бъдещето и не намерил още това, което търси в настоящето. Но после, когато тази руска народностна душа стане съзнателна за това, което живее в нея, което почива още в нейните дълбини и може да бъде изнесено от там, тя ще научи, че ще изпълни своята мисия чрез тази вътрешна еволюция, че, тя, основно, ще изпълни своята мисия по най-добрия начин, пренасяйки в себе си тази мощна победа, като предизвика излизането на това, което в нейните дълбини и което, разбира се, ще има, един ден голяма стойност за човешката цивилизация. Ние не можем просто да я наречем "варварска", а да кажем, че тя е една душа, която едва по-късно ще стане това, което трябва да стане и относно него тя е още в детския си стадий. Зная колко несъвършена е тази характеристика за руската народностна душа, защото, поради малкото време, с което разполагаме, мога да я опиша само с няколко думи. Но трябва да го кажа: когато руската народ-

ностна душа, най-точно казано, изявява външно само това, което е тя сега, когато не изразява тази атмосфера на очакване /която Мережковски описва като молитвена атмосфера, почиваща в дълбините на народностната душа/, тогава тя може да стане само една спъваща еволюцията на духовната култура и на културата изобщо, сила, когато се обръща към външното, тя изглежда така, сякаш върши обратното на това, което трябва, на това, което, в действителност, и се полага да върши.

От там, впечатлението, което можем да имаме, когато гледаме към Запада: толкова ужасни, каквито са днешните събития - те са родени от една необходимост от импулси на тези души на западните народи. Пред руската народностна душа, обратно, имаме впечатлението, че на този народ, на тази народностна душа най-малко подхожда да се обръща против западните народностни души, които, в действителност, трябва да бъдат нейните учители, ако тя се разбира добре. Само защото има слабо разбиране, през последните години, за това, за което става въпрос тук, е надценено дошлото от тази страна.

Би могло да се отиде още много по-надалеч в характеристиката на народностните души. Би могло да се каже: човешката душа, която се обхваща в Аза, е интимно свързана с трите елемента на сетивната душа, душата на сърцето и разума и от съзнателната душа; или индивидуалната душа се изправя против влиянията на тези три елемента, или те се изправят против нея. Индивидуалната душа представя отношенията между трите душевни елемента и човешкия Аз и така ни се представят изразите, отношенията на различните европейски души с общата душа на Европа. Външните събития са само проекциите на борби, които душевните елементи могат да водят за Аза, но този Аз е потопен в различните душевни елементи, той влиза в отношения с тях и там също бихме могли да намерим, във външните факти, потвърждение на това, което Духовната наука ни представя, благодарение на своето вътрешно изследване.

Ориентиран към сетивната душа, Азът се стреми да бъде оплоден, напоен от опитностите, които тя имагинацията. Ето така виждаме, в Централна Европа, германската народностна душа потопена в италианската сетивна душа. Можем да я проследим през цялата история; да стигнем чак до Дюрер, и до други хора на изкуството, ще ги видим потопени в италианската народностна душа. Можем после да наблюдаваме как Гьоте е щастлив едва когато неговото желание за Италия е усмирено. Това, от една страна, е начин на обмяна на Аза със сетивната душа, от друга страна, е начин на обмен на германската народностна душа с духа на италианския народ. Продължим ли да следваме историята, ще констатираме, че индивидуалният Аз трябва да бъде съпоставен също на разсъдъчната душа, душата на сърцето и разума. Виждаме добре как, до съвременната епоха,

противопоставянията продължават между германската народностна душа - френската народностна душа; как Лейбниц, най-германският от философите, пише в своите трудове още на френски език и как основателят на величието на Прусия, Фредерик льо Гран, живееше почти изключително с френската култура. Това може да ни покаже, че германския дух е действително склонен да бъде интернационален, да се разгърне в полето на всички националности. И както неговият основен характер е разгръщането във всички неща, така го виждаме и да се противопоставя на британската народностна душа, която не е приела до този момент теорията за еволюцията на Гьоте, а тази на Дарвин, нито пък теорията за цветовете на Гьоте, а тази на Нютон. Чрез това можем да видим колко дълбоко духът на германския народ е свързан с британския дух. обратно на това, тогава, когато днес британските гласове вдигат врява против германската природа, същата омраза не може да отвори в дълбините на германската душа, същата омраза, която духът на британския народ носи в душата си към германската народностна душа, който мрази от обикновен материализъм. Германската народностна душа не би могла да остане в тази гледна точка, на нея ще е нужно да се противопостави на материализма. В настояще, тя ще го прави посредством оръжия, в борбите, които са и наложени; а в бъдеще, тя ще го прави, освобождавайки духовното, духа, по времето на материализма. Така нашият поглед, изхождащ от външните събития, се насочва към това, което се разкрива, идващо от Централна Европа. Не мисля, че е безполезно да задълбочаваме така характерната природа на народностните души. Защото, според мен, от тази светлина, хвърляна върху народностните души, може също да дойде и тази, която днес ни се явява в големите събития на съдбата. Когато се потапяме в тези народностни души, можем да усетим стъпка по стъпка, че настоящите събития са това, което по необходимост налагат взаимните ситуации на народностните души; и разбирането на тези събития, ето това е точното противопоставяне. И ако е вярно - а то със сигурност е вярно! - че събитията, които изживяваме на запад и на изток са такива, че трябва да кажем за тях.: те трябва, защото са така значителни, да открият една нова епоха - това, което ще се развие, начинаей от настоящите събития, ще бъде една нова фаза за човешкия дух, защото само една нова фаза на човешкия дух би могла да бъде заплатена чрез такива пожертвования. И по същия начин, е вярно, че ни е нужно да вярваме, че много неща, получени до сега чрез малки пожертвования, трябва да станат в бъдеще, получени от по-големи пожертвования. Защото пожертвованията на Духовната наука, за които говорих вчера по повод еволюцията на човешката душа, са действително по-големи от всички онези, които външните опити и наблюдения изискват. Би трябвало да се мисли, че опитността, изживяна от една друга наука, полу-

чена чрез големи пожертвования, ще бъде последвана от това, на което днес е поставено началото така славно, но и така болезнено. На вчерашната конференция, се опитах да привлека вниманието върху факта, че неизползваните сили на телата, пожертвани сега, се съединяват в същностите от духовния свят и са изпратени към полето на което протича тук историята; този образ - но който отговаря на една действителност - може, може би да бъде допълнен така: Да, ние живеем, приближавайки се до едно време, в което много хора трябва, чрез смъртта и чрез кръвта, в опасност и страдания, да сложат начало на една нова световна субстанция на човешкия дух; но тези, които са призвани към това призвание, ще могат да знаят, в бъдеще, че техните жертвоприношения са били изпълнени в един точен смисъл, само ако могат да забележат на земята едно човечество, което знае да живее в достойнство епохата, която тече.

Ако духът на народа изисква от днешното време кръв и смърт, духът на народа, в новото време, открито по този начин, ще изисква една нова форма на живот. Тя ще изисква от нас - и това ще бъде усетено в бъдещето човечество - тези, които ще трябва да освободят от своите тела младите сили на душата си, за да подтикнат насърчително новото човечество. Но този, който ще запази живота и здравето ще трябва да усети, че детето на човешкия духовен живот, родено от рани, кръв и от смърт, има нужда от същества, които се грижат за него и знаят да получават по правилен начин инспирацията, идваща от народностната душа. Този последният няма да разбере германската народностна душа, която няма да разбере неговия език. Този език няма да бъде този на външния материален живот; това ще бъде езикът на духът. Нека да може, същността от епохата, която се ражда в кръв, рани и в смърт, да срещне едно човечество, което чрез мощния разцвет на човешката духовна сила, да се намери достойно да развива, както подобава, новия живот на епохата така мъчително завоюван в битките!

ИЗ ЛЕКЦИИ НА РУДОЛФ ЩАЙНЕР

*** Припомнете си какво съм казвал често тук и на други места: съществува мистериозна връзка между човешкото съзнание и разрушителните сили на универса. Да, тя съществува тази мистериозна връзка между разрушителните сили на универса и съзнанието. И тя съществува по такъв начин, че едното може да заеме мястото на другото, в един или друг смисъл, по следния начин.

*** Да предположим, че имаше време, да речем, през последните 20 или 30 години на XIX век, през което човечеството търсеше духовното така, както то търсеше, по време на този същия период, материалното знание, материалните активности. Да предположим, че към края на XIX век, хора

та се стремяха да открият вътрешната опитност на духа, познанието на духа, духовната активност. Какво щеше да стане, ако те бяха търсили познание за духовния свят, и, изхождайки от този духовен свят, да дадат на физическия свят един характер, една база - вместо, през последните десетилетия на XIX век, да преследват все повече и повече, инстинктивно, това знание, което чества своите най-големи триумфи чрез производството на инструменти на смъртта и което завършва със забогатяването чрез чисто материални блага. Какво щеше да стане, ако човечеството се беше стремело да постигне, с оглед на социалната дейност, едно духовно знание, духовни импулси?

*** Това щеше да бъде едно дело, на компенсация на разрушителните сили! Хората щяха да са по-прозорливи; първите десетилетия на XX век нямаше да донесат разрушението, ако съзнанието беше по-силно, от това, което се прилага към сетивното, към самата материя. Ако през последните десетилетия на XIX век, съзнанието беше по-силно, разрушителните сили нямаше да имат нужда да се намесват през първите десетилетия на XX век.

*** Тази ситуация, забелязваме я най-интензивно, по най-поразителен начин, но също, в перспективата на теорията на познанието, най-жестоката, когато влизаме в контакт с мъртвите, намиращи се в духовния свят, или през последните десетилетия на XIX век, или през първите на XX век. Между тях се намират много души, които, на земята, в забързаността, заетостта и усилията, посветени на материалната област, не са намерили случай да пробудят своите съзнания от духовни импулси. Много от тях са преминали преддверието на смъртта, без дори само да са предусещали понятията, идеите, които призовават духовните импулси. Ако, на тази земя, преди да са преминали, тези души, прага на смъртта, за тях съществуваше възможността да приемат духовен елемент в своите представи, в своите понятия, те щяха да ги отнесат отвъд смъртта. Това щеше да бъде един принос, от който те имаха нужда след смъртта. Но те го нямаша.

*** Този, който познава историята на духа, това, което се нарича история на духа от последните десетилетия на XIX век и първите на XX век, знае, че не можеше да се употреби дори думата "дух" съзнателно: тя се употребяваше за всичко друго, но не и за това, което е действително духът. Душите нямаша никаква възможност да опознаят тук долу духа. на тях им е нужно да имат компенсация. Сега когато са проникнали в духовния свят през преддверието на смъртта, те изпитват жажда, тези души, които тук долу живяха в материализма. И за какво са жадни те? За разрушителните сили във физическия свят. Защото това е компенсацията!

Тези неща не могат да бъдат нахвърляни с помощта на удобни понятия. Ако човек иска, в тази област, да се научи да познава реалностите, трябва

да развие в себе си чувството на това, което в египетските мистерии се наричаше желязна необходимост. Колкото и ужасно да е това, беше силно необходимо да се създаде разрушение, защото съществата, които бяха преминали преддверието на смъртта, бяха жадни за разрушителните сили, в които те могат да живеят, не успели тук долу да получат компенсацията на духовните импулси.

*** Редът няма да замести хаоса, преди човечеството да се реши да проникне душата си от така сериозни истини и да ги присъедини към политическите идеи, обикалящи света. Ако тези истини предават песимистичен тон и вие мислите: колко далеч е още човечеството от всичко, което днешният ден изисква! - имате право. Но вашият оправдан песимизъм, последван от вътрешна подбуда, от ясната подбуда да опитвате, навсякъде където можете, на което и място да се намирате, да пробуждате душите, да ги водите в посоката, в която Духовната наука може да изпрати своите импулси. Разбира се, днес не може да се направи много - трябва, обаче, да се правят усилия, честно, искрено, по начин, по който един или друг може да разбере, да се привлече вниманието върху този конкретен факт: модерната епоха пробуди при мъртвите нужди, които идват да задоволят това, което ние, живите, познаваме тук долу и което ни кара да потръпваме.

*** Трябва да виждаме ясно настоящия зов на нашето време, един зов, който се повтаря на всеки час, на всяка минута: пробуди се! Духовната наука с антропософска ориентация днес може да бъде разбрана само от този, който е способен да различи, че човечеството е пред една непредотвратима алтернатива: или духът ще бъде разбран, или хаосът ще продължи да съществува. Един маскиран хаос не би бил по-добър от днешния кървав хаос. Ако, през идните години, нямаме нищо друго, освен материализъм, да продължи материализма - може би, един развит материализъм ако, на базата на станалото през последните три десетилетия и за които спящото човечество не си дава още сметка, ако на тази база трябваше да се създаде нов курс към материалите богатства, тези, които много хора се стремят да ги видят идващи като плод на мира, тогава, отново, душите щяха да преминават преддверието на смъртта и щяха да бъдат жадни за разрушение. И разрушението не би имало край.

*** Това, което има значение, е само и единствено чувство, вътрешният импулс да се постигне необходимостта от одухотворяване. Ще постигнем напредък в степента, в когато постигнем това. Този, който иска да разбере поне малко нашата епоха, и който обмисля какво струва тя в светлината на така сериозните истини, които ние често припомняме, той трябва, все пак да усети ужасното, страшното баналното и повърхностното, това, което се казва или пише за света.

*** Представете си една група деца, които са счутили всичко в дома на родителите си: вазите, чиниите, чашите, всичко. Хора ги гледат, мислят как да ги накарат да спрат, защото децата продължават да бягат из кухнята, ровят из кухненския шкаф, навсякъде, където може да има нещо за чупене. Накрая идва идеята за лекарство. Една група от присъстващите на всичко това, и претендиращи даже да са възпитатели на деца, имат тази идея: те правят така, че всичко което е чупливо да бъде принесено и разрушено. Тогава, няма да може да се чупи вече нищо, ще се сложи край на похабяването!

*** Не бихте ли вземали за луди подобни възпитатели? Това е нещо, което ще разберете добре. Но когато хора, които се смятат за мъдри, обявяват, относно света: трябва да се водят кръвополитни войни до постигането на мир, най-напред трябва да бъде разрушено всичко, за да не бъдат възможни повече разрушения на земята - това се смята за мъдрост. Да се убива толкова дълго, колкото може, за да се сложи край на убийствата, за да се борим, против убийствата, това е мъдрост.

/Извадки от "Падането на духовете на мрака" излязла от издателството на Център Триада през 1978 - Първа конференция./

ИЗ ЛЕКЦИИ НА РУДОЛФ ЩАЙНЕР

*** Трябва да намерим отново пътя, идващ от духа-творец; и можем да го намерим само ако се стремим да развиваме в интелектуалния живот, управляван от Държавата, един свободен духовен живот, който ще има тогава силата да се роди отново в живота. Един духовен живот, воден за носа от Църквата, надзираван и покровителстван от Държавата или подложен на задушавашите напрежения на икономическия живот, не може да бъде плодотворен за човечеството; такъв може да бъде само един живот на независимия дух, почиващ единствено на самия себе си.

*** Време е днес да потвърдим смело, отворено и искрено, че духовният живот трябва да се установи върху своите собствени основи. Много хора питат днес: Какво трябва да правим? Това, което трябва е, най-напред, да покажем на възможно най-голям брой хора, до каква степен е необходимо духовният живот да бъде извън всяко напрежение... Малко души имат смелостта да формулират категорично това изискване и освен това да работят за проникване на разбирането около себе си, на това, което е то. Всякаква друга социална реформа не може да бъде друга, освен временна. Ето кое е най-важното: да се работи за това, един нарастващ брой същества да разберат социалните необходиминости. Да се разпространява светлината върху тези неща чрез всички средства, които са в наша власт, ето какво трябва да се прави днес.

*** Когато изучаваме това, което става в света, виждаме, че икономическият живот, политическият и юридическият живот и духовният живот са хаотично уплетени и объркани. И ако не искаме да изнемогваме под тежестта на един напълно изроден юридически живот, трябва да се ориентираме към идеята за тройната организация на социалния организъм, която ще установи икономическия живот на една независима основа, този икономически живот, който търси да пробие, но който не може да го направи, докато не му помогнат свободно в това един юридически и един духовен живот. Тези неща имат дълбоки корени в цялостността на човешката еволюция, в колективния живот на човечеството. Трябва да се открият тези корени. Хората трябва да разберат, че най-долу, върху почвата, така да се каже, икономическият живот пълзи, пропит целият от англо-американските идеи, и че той може да се освободи от тях само ако работи в съгласие с целия свят, с това, с което другите са надарени иначе фактът, че е завоювал световното господство, ще бъде фатален за него.

*** Ако светът продължи да върви в същата посока, според един духовен живот, произлязъл от Изток, но в пътя на изродяването, това, което в началото беше най-благородната истина, ще потъне накрая в най-опасната лъжа. Нищеша трябваше да опише как гърците вече трябваше да се предпазят от тази лъжа за живота, чрез своето изкуство. Основно, изкуството е дете на боговете, което пречи на човечеството да потъне в лъжа. Ако не правим друго, освен да следваме изключително този първи импулс на цивилизацията, то това течение ще се отпусне в лъжата. През последните пет или шест години, бяха казани повече лъжи, отколкото от началото на историята до сега, най-вече в цивилизованото човечество; почти никога не е казвана истината в обществения живот; почти няма нито дума, която да е вярна. И докато това първо течение завърши с лъжа, централното течение, това на правото, завърши с егоизма. Накрая, един икономически живот от рода на англо-американския, който ще завърши с господство над света, ще потъне в една трета бездна, която заплашва човешкия живот, ако той не се остави да бъде проникнат от един независим духовен живот и независим юридически живот. Първата от тези бездни, е лъжата, покваряването на човечеството от Ариман. Втората, е егоизъмът, покваряването на човечеството от Луцифер. Третата, това са болестите и смъртта в цивилизацията, както и във физическата област.

*** Англо-американският свят може лесно да завоюва световната мощ: без тройната организация на социалното тяло, неговото господство ще разпространи в света болестите и смъртта на цивилизацията.

*** Познанието за тези неща трябва да подбуди в нас ентузиазма, който ни внушава да дадем разяснение на възможно най-голям брой хора по тази тема. Да просвещават човечеството, това е днес работата на тези, които

знаят. Ние трябва да направим всичко, което е по силите ни, за да се борим против тази лудост, която има претенцията да е мъдрост, която се доволства от своите собствени резултати и да и противопоставим това, което можем да спечелим в областта на практичните реализации на Антропософията.

/Извадки от "Мисията на Михаил", излязла от издателството на Център Триада. Края на 12-та конференция, състояла се на 15. 12. 1919 г./.